

لهخودا و پيغهمبهر و دهولت دهترسم!

لهخودا
و
پيغهمبهر
و
دهولت
دهترسم!

لهخودا
و
پيغهمبهر
و
دهولت
دهترسم!

لهخودا
و
پيغهمبهر
و
دهولت
دهترسم!

كۆمهله بايهت

براييم فهرشي (بارام)

له خودا و پیغمبهر و دهولت دترسم!

ناوه روک

ئهگهر زهویه کهمان به ئیوه بفرۆشین دهی لاتان بیروز بی وریزی لی بگرن!
به بیانوی کس کووک و مهرگی گوله گهنم
ئیعدام ههلواسین کوشتن
خهتین، درسدن و ههلهبجه
فسهنگ له نیوان شهر و سیاسهتا؟
کۆماری کوردستان و مندا لهکانی
ههلیهرکی و دههۆلی ناغا
کۆنگرهی فردهوسی و نهتمهکان
زمانی کوردی، کۆماری نیسلامی و لهنته به دهستانی کورد
کوشتنی کس امهتی کورد له چهندهکی نیسلامیدا
له خودا و پیغمبهر و دهولت دترسم!
زره "رۆشنییران" ی کورد و یس هیندانی گهندهلی!!؟؟
هونه رمه ندان و نووسه رانی ره سه نی رۆژهه لاتی کوردستان
رۆژهه لاتی بی میدیا و هونهری زیندوو!
یهکیهتی نووسهران و هونهر مهندان له رۆژهه لاتی کوردستان
هونهر و ریکخراوی هونهری کورد له "کۆمهنگای کورد" له نوروپا!
 مه بهست له هونهر کام هونهره؟ - مه بهست له ریکخراوهی هونهری چیهه؟ -
 هونهر - ریکخراوی هونهری - هونهر و ئابوری - هونهر و ریکخراوه له نوروپا -
 کۆمهنگای کورد، ریکخراو مکن و سیستمی پهرورده - رینگا چاره

له خودا
و
پیغمبهر
و
دهولت
دترسم!

له خودا
و
پیغمبهر
و
دهولت
دترسم!

له خودا و پیغمبهر و دهولت دترسم!

نامه‌ی سرۆکی سوورپښتەکانی سیاتل بو سرۆک گوماری نهمریگا له سالی 1854

چهند سال لهوه‌پیش له سەر ویستی برای هیژام سوله‌ییمان فرشی ئەم نامەیم وەرگەرانده سەر زمانی کوردی و له ناو دهیان نووسراوه‌ی تردا شاردرایهوه. لەم روژانەدا جاریکی تر هاتەوه بەر دەستم، بە خویندنه‌وه‌ی دوباره‌ی ئەو نامە‌یە شاری **کەرکوک** هاته بەرچاوم. ئەو نامە‌یە 120 سال لەمه‌وبەر نووسراوه که ئەم‌روش تازه دهنوینی. هەرچەند وەک پرنسیب هیچ نووسراوه‌یک له زمانی دووه‌مه‌وه وەرناگێرم، بە‌لام ئەم نامە‌یە بە‌لگەنامە‌یەکه که دەبی بە هه‌موو زمانیک له‌وانه زمانی کوردی بخویندرینه‌وه. ئەوه‌ی وەرگیزی فارسی زمان له چ زمانیکه‌وه ئەو نامە‌یە هه‌لگه‌رانده‌وه سەر زمانی خۆی، بۆمن روون نییه، هەر بۆیه ئەگەر کوردی ئەو نامە‌یە له گه‌ل زمانی نامە‌یە سرۆکی هیژای سوورپښتەکان ده‌فا وده‌ق یه‌ک نەگرتنه‌وه، داوا‌ی لښووردن له خۆی و خاکی پیروژه‌که‌ی ده‌که‌م. حه‌متەن ئەو، ئەو حه‌قه ره‌وا ده‌بینی که ئەو نامه زیرینه‌ی هەر به‌ر چەشنه‌ بگاته هاونیشتمانانی من له خاکی کوردستان!

نەگەر زه‌ویه‌که‌مان به‌ ئیوه‌ بفرۆشین ده‌بی لاتان پیروژ بی وریزی لی بگرن!

چۆن ده‌توانن ناسمان و تینی زه‌وی بگرن، یان بفرۆشن؟ بە‌رای ئیمه، ئەمه‌ بیریکی سەر‌سور‌هینه‌ره. کاتیک که ئیمه‌ خاوه‌نی شادناوی هه‌وا و پرشن‌گداربوونی ناو نین، ئیوه‌ چۆن ده‌توانن له‌وانه بگرن؟ هەر پارچه‌یه‌کی ئەم زه‌ویه‌ لای خه‌لکی ئیمه‌ پیروژه. هەر گه‌لایه‌کی بریقه‌داری داری به‌رو، هەر قه‌راخ ناویکی خیزه‌لان، هەر گۆشه‌یه‌کی ناو لښه‌واره‌ تاریک و تۆکه‌کان، هەر سه‌وزه‌لانیک، هەر ویزه‌ ویزیکی مینشوله‌ی درۆشه‌دار له‌ یاد و تاقی‌کردنه‌وه‌ی خه‌لکی مندا، پیروژه!

ئەو شلیه‌یه‌ی که له‌ زه‌وی داره‌که‌مه‌ ده‌رژێ، بیرمه‌وه‌ری مرۆفی سوورپښت له‌ گه‌ل خۆی دینی. مردوه‌که‌نی مرۆفی سپی پښت کاتیک بو سەیران به‌رو ئەستێرمان ده‌رو، زید و نیشتمانی خۆیان له‌ بیرده‌که‌ن، مردوه‌که‌نی ئیمه‌ هیچ کات زه‌وی بریقه‌داری خۆیان له‌ بیر نابه‌نه‌وه، له‌ به‌ر ئەوه‌ی زه‌وی دایکی مرۆفی سوورپښت. گوله‌ بۆن خۆشه‌کان خوشکانی ئیمه‌، ئاسک و ئەسپ و هه‌لۆی گه‌وره‌ براکانی ئیمه‌. لوتکه‌ی به‌رزی شاخه‌کان، شیره‌ی گیاکان له‌ می‌رگه‌کان، گه‌رمای له‌شی جوانو و مرۆف، هه‌موویان له‌ یه‌ک تیرەن. لەم رووه‌ کاتیک که سەر‌کرده‌ی گه‌وره‌ له‌ واشینگتونه‌وه‌ که‌سێک بۆلای ئیمه‌ ره‌وانه‌ ده‌کات هه‌تا به‌ ئیمه‌ بڤزیت گه‌رمه‌کیانه‌ زه‌وی ئیمه‌ بگرنیت، داوا‌یکی زۆر گه‌وره‌ له‌ ئیمه‌ ده‌کات. سەر‌کرده‌ی گه‌وره‌ ده‌لښت که سەر‌زه‌وی‌نیک تاییه‌تی بو ئیمه‌ له‌ به‌رچاو گرتوه، هه‌تا ئیمه‌ به‌ ئاسوده‌ی له‌وینده‌ری بژین، ئەو (زه‌وی) به‌ ده‌بیته‌ باوکی ئیمه‌ و ئیمه‌ ده‌بیته‌ مناله‌که‌نی ئەو. به‌لێ، ئیمه‌ پیشناری ئیوه‌ بو کرینی زه‌ویه‌که‌مان ده‌خه‌ینه به‌ر باس و گه‌فت و گۆ. به‌لام ئەوه‌ ناتوانی کاریکی سووک و هاسان بڤیت. له‌ به‌ر ئەوه‌ی ئەم زه‌ویه‌ بو ئیمه‌ پیروژه. ئەم ئوه‌ پرشن‌گداره‌ که به‌ جۆگه‌ و رو‌باره‌کاندا تڤه‌په‌رئ ته‌نیا ناو نییه، به‌لکو خۆینی بنه‌چه‌که‌کانی ئیمه‌ و خۆینی باپیرانه‌. ئەگەر ئیمه‌ زه‌ویه‌که‌مان به‌ ئیوه‌ بفرۆشین ده‌بی بیر له‌وه‌ بکه‌ینه‌وه‌ که زه‌وی پیروژه و هەر فریئیکی خه‌یال بو ناو ئاوی روونی زیه‌کان گیرانه‌وه‌ی بیرمه‌وه‌ری و روداوه‌که‌نی ژیانی خه‌لکی منه. ده‌نگی زو‌لالی ئاو ده‌نگی باپیره‌که‌نی ئیمه‌یه.

روباره‌کان براکانی ئیمه‌، ئەوان توونیه‌تی ئیمه‌ ده‌شکڤن، به‌له‌مه‌که‌مان ئیمه‌ له‌ گه‌ل خۆیان ده‌بن و خواردن ده‌ده‌نه مناله‌که‌مان. ئەگەر زه‌ویه‌که‌مان به‌ ئیوه‌ بفرۆشین ده‌بی له‌مه‌و به‌دوا له‌ یادتان بڤیت که قیری مندا‌له‌که‌نتان بکه‌ن که چۆمه‌کان براکانی ئیمه‌، هه‌روه‌ها براکانی ئیوه‌ و ده‌بی به‌و چەشنه‌ خۆشتان بویت که براکانی خۆتان خوش ده‌وی. ئەزانم که مرۆفی سپی پښت له‌ رڤ و ره‌سمی ئیمه‌ ناگن. له‌ چاوی ئەواندا هەر پارچه‌ زه‌ویه‌ک وەک پارچه‌یه‌کی تره. له‌ به‌ر ئەوه‌ی ئەو بیگانه‌یه‌ وه‌ کاتی شه‌مه‌زنگدا دڤ و ئەوه‌ی پڤویسته‌تی له‌ زه‌وی وهرده‌گرئ. زه‌وی نه‌ برای ئەو به‌لکو دوژمنی ئەوه، و کاتیک به‌سه‌ریدا زال بوو ئیتر سنوور نانا‌سڤت. ئەو گۆری باپیرانی خۆی به‌جڤ ده‌هڤلی و ئەم کاره‌ نازاری نادات. زه‌وی له‌ چنگی مناله‌که‌ن ده‌رده‌کڤشی و ئەم کاره‌ نازاری نادات. گۆری باپیرانی و هه‌ست و نیستی مناله‌که‌نی ئەخاته‌ کاسه‌ی له‌بیرچوونه‌وه. ئەو و سەیری دایکی، زه‌وی و براکه‌ی و ئاسمان ده‌کات هەر ده‌لڤی ده‌توانی ئەوان بگرن یا تالانیان بکات وەک چۆن مەر و بز و مروا‌به‌ (سونه) بریقه‌داره‌کان ده‌فرۆشن. ئەو به‌ پڤی ئیشتیای له‌بن نه‌بری خۆی، زه‌وی هه‌لده‌لوشی و له‌ پاش خۆی ده‌شتیکی چۆل به‌جڤ ده‌هڤلی.

نازانم، رڤ و ره‌سمی ئیمه‌ له‌ رڤ و ره‌سمی ئیوه‌ جیا‌به. رواله‌تی شه‌ره‌که‌نی ئیوه‌ چاوه‌که‌نی مرۆفی سوورپښت نازار ده‌دات، رهنگه‌ ئەوه‌ لڤه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ بگرنیت که مرۆفی سوورپښت رام نه‌کراوه‌ و نه‌فامه! له‌ باژیره‌که‌نی مرۆفی سپی پښت شوینتیک نازان ناتوانی په‌یدا بکه‌ی، شوینتیک نییه‌ که بگرن له‌وئ ده‌نگی کرانه‌وه‌ی گه‌لاکان له‌ کاتی به‌هاردادا بژنه‌وی و یان ده‌نگی له‌رمله‌ری بالی مینشوله‌کان گۆی بگری. رهنگه‌ ئەمه‌ لڤه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ بگرن که من رام نه‌کراوه‌ نه‌فامم. وا دهنوینی که جه‌نجالی و هه‌راوه‌ریای شه‌ره‌که‌نی ئیوه‌ ته‌نیا بو ئەوه‌ بی که جنیو بگاته گۆیچه‌کی مرۆف. ژیان

چ کلهکېکې هیه نهگهر مروّف شو هاواری توکا و قواق قواقی بوقهکان له قهراخ زلکاو نهژنهوئیت؟ من مروّفیکې سوورپیستم و تیناگهم.

سوورپیست به ناهنگی دلنهوازی با و بونی بارانوی نیومرویان ناوئته دهگل عمتری داربهرووهکان کهیف خوش و سهرمهست دهبی.

مروّفی سوورپیست ریزي ههوا دهگرئ له بهر ئهوی همرچی له سهر زهوی ئهپیندرئ له بهک ههوا کهلک و مردهگرن، بوونهور، دارودرمخت و مروّف ههموویان له ههوايهکی هاوبهش کهلک و مردهگرن.

وادهنوئیی که مروّفی سپی پیست گوئ ناداته ئه ههوايهی که ههلهدمژئ، وهک کهسپک که مردنی چهند روژیک دریز بووبیتهوه ههست به بونی رزیو و خراپ ناکات. بهلام نهگهر نیمه زهویکهمان به ئیوه بفروشین دهبی له بیرتان نهچیت که ههوا بؤ نیمه بهنرخه و رهوانی له گهل ههموو ئهو شتانهی لهوه ژیان دهگرن دابهش دهکات. ئهوا بایهی که بهکهم دهمی دایه بابیری نیمه، دوا دهمیشی لئ و مرگرت. نهگهر نیمه زهویکهمان به ئیوه بفروشین دهبی لاتان پیروز و بهریز بیت تا ئهو جیکایهی که تهنانهت مردنی پیست سپیش بتوانی بچیته ئهوی و بای پر له عمر و بونی گولهکان له سهوزمزارهکان بون بکات.

بهلئ نیمه پینشیاری ئیوه بؤ کرینی زهویکهمان دمخینه بهر باس و گفت و گو، بهلام نهگهر پینشیاری ئیوهمان پهسهند کرد ئهوی شرتیکې نیمه جئ بهجئ بکمن ئهویش ئهویه که مروّفی پیست سپی دهبی له گهل بوونهورانی ئه زهویه وهک براکانی خوی بچولئتهوه.

من رام نهکراوم و ریگای تری ژیان نانس، به چاوی خوم، به ههزاران گای راونهکراوم ببینوه که به دهستی سپی پیستهکان له ناو قهتارمهکاندا قهتل و عام کراون، تا به سهر قورخ و لهومرگاگاندا بلاو کرینهوه و بتلیسینهوه. من رام نهکراوم و تیناگهم که چون ئهسپیکې ئاسنی پر چهرهوهکمل بایخی زورتری له گایهکی رام نهکراو دهرئیتی که نیمه نایکوژین مهگهر بؤ دریزهپیدانی ژیانی خومان.

مروّف دور له بوونی بوونهور دهنوائی چی بیت؟ نهگهر ههموو جانهوران له ناوچن مروّف له تهناییهکی گهرهوی رووحیدا دهرئ. بهی پنیه ئهوی که به سهر جانهوران دئ به زوی به سهر مروّف خوشی دیت ئیوه دهبی منالهکانتان فیرکمن که خولی ژیر پینان خولهمیشی بابیرانی نیمهیه. بؤ ئهوی که ریزي زهوی بگرن، بهوان بلین که پر بهرهم بوونی ئه زهویه له ژیانی بیهچهکانی نیمهوه سهرچاوه دهگرن.

ئهوی که نیمه فیری منالهکانی خومان کردوه ئیوهش فیری منالهکانی خوتانی بکمن و پینان بلین که زهوی دایکی نیمهیه. پینان بلین ئهوی که به سهر زهوی بیت به سهر منالهکانیشی دیت. نهگهر کهسپک تف له زهوی بکات ئهوه تفی له خودی خوی کردوه.

بهلانی کهمهوه نیمه ئهوهمان لئ حالی بووه که مروّف خاومنی زهوی نییه بهلکو زهوی خاومنی مروّفه. نیمه ئهوه باش دهزانین که ههموو شتیک به یکهوه بهستر اوتهوه، وهک بنهمالیهک که له ریگای خوینهوه بوونهته یهک. ههر شتیک به سهر زهوی بیت به سهر منالهکانی ئهویش دیت. تاروپوی ژیان له ریگای مروّفهوه نهچیندراوه، ئهوه تهنایا یهکیک لهو تاروپویانهیه. ههر کاریکی که ئهوه له گهل تاروپوی ژیانی بکات، ئهوه له گهل خودی خوی کردوه. تهنانهت ئینسانی سپی پیست که خوا له گهلئ دمچیت بؤ پیاسهکردن و وهک دوستیک له گهلئ دهنوئیت، ناتوانی خوی له چارهونوسی هاوبهش بدزیتهوه، سهرمرای ئهوه، رهنکه نیمه برای یهکتر بین، ئهوه له داهاتودا دهنوانین ببینین. بهلام یهک شت بؤ نیمه روونه ئهویش ئهویه که روژیک له روژان ئینسانی سپی پیست بؤی دهردهکهوئیت که خودای نیمه ههردووهکمان یهکه. رهنکه ئهمرؤ ئیوه لاتان و ابیت که ئیوه به سهر خوداشدا ههر وهک زهوی زال بوون، بهلام ناتوانن به سهریدا زال بن له بهر ئهوی ئهوه خودای ئینسانهکانه و رمحهنتی بؤ مروّفی سوورپیست وهک یهکه. ئهوه زهویه بؤ ئهوه بهنرخه جیکای ریزه، خهسارمت گهیاندن به زهوی بی بایخ کردنی خالقئ ئهوه.

روژیک دهگاتئ که سپی پیستهکانیش له ناو دهچن، رهنکه زووتر له هوزهکانی تر. جبی نووستنتان برازینهوه تا شهویک له ناو زبلهکاندا له بهر بونی گهن بمرن، بهلام له کاتی مردندا به شوقیکې له ناکاو دهروشینهوه، گرگرتوو له توانایی خویهک که ئیوه بؤ مبهستیکې تاییهت هیناوهته سهر ئهوه سهرمهینه، ئهوه ویستی که ئیوه به سهر ئهوه زهوی و ئینسانی سوورپیستدا زال بن.

ئهوه چارهونوسه بؤ نیمه پر له نهیني و رازه، له بهر ئهوه نیمه تیناگمین کاتیک که دهبینن ههموو گاکانی رامنهکراو قهتل و عام بکرین، ئهسپهکانی رامنهکراو رام دهکرین، کون وقوژینی لیرمواره رهمزئاویهکان پر دهن له بونی ئینسانهکان و روانگهی بهرزایهکانی چندراوه به گول و سهوزه به سیمهکانی قسهکه رمش و تاریک ههلهدهگرین. دارستانهکان له ناوچوون و ههلو له چاوان ون دهبی. و ههمووی ئهوانه هیمایه بؤ کوتای ژیان و دهنسپیکردنی مانهوی پاش مهرگ.

به بیانوی کمرکوک و مهرگی گوله گنم

بوون ونه بوون، ژيان و مهرگ، پرۆسه يه كي ناساييه كه هه موو كائينات و زينده موو و بئ گيان ده گرتيموه! مرۆف له رينگاي بيروباوو، نايين و فلهسه فه، ئيدئولوژي و جوره كاني زانسته وه تيكوشاوه ماناي ژيان و مهرگ لاي خوي ليكداته وه!

بوون و ژيان لاي زوربه ي تيرمه كاني مرۆف به هاي پيدراوه، ههشن مرۆفي پهيره وي نايين كه نهمان و مهرگ به رزگار بوون له ژان و دهر د و نازاري دنيا، ده زانن! مهرگ كارتيكردني هه ره گه وري له سه رۆح و ره وان و ههست ونه ستي مرۆفي زيندوو هه بووه وه يه! شيوه ي ناعادلانه ي مهرگ وهك خه ميكي گه وري، وهك كاره ساتيكي دلته زين، وهك روداويكي تراژيكي ده مي نيتيموه، جا چ مهرگي تاكه كه سه بئ يا مهرگي به كو مه ل! مهرگي هه ر خوشه ويستتيك ژاني قولي هه مه لايه ن بۆ به جيماو به جي ده يئ! ئه گه ر ژان و نازاري تاكه مرۆفيك هينده مه زن بئ، ده يئ ژاني شارتيك و نه تمه يه ك چه نده بئ؟!

ئوه ي بۆ مرۆف مرۆف ده كوژئ؟ بۆ ده سته و تا قم، نه تمه و نه تمه به گژ به كدا ده چن؟ بۆ مرۆف مرۆف له ناو ده يا؟ وه لامي رهنگاو رهنگ و بيانوي هه مه رهنگي بۆ هه يه!! جياوازي بيرو بۆ چوون، جياوازي نيوان دارا ونه دار، ده سته لاتدار و پيده سته لات و بان ده يان هۆ و بيانوي رۆحي و ره واني و نه خلاق، فه رهنگي و رئ و پره وشت! هۆ به كانيش به پني كو مه لگا و ناستي تيگه يشتي مرۆف ده گو ردرئ! پاش تپيه ربووني هه زاران سه زار سال ژياني نينسان و سه ره لادن و فه وتاني سه دان چه شه ن نايين و فلهسه فه و شيوه ي ژيان و بيرو بۆ چوون، هيشتا نينسان عاجزه له وه ي زال بئ به سه ر خويدا، هه تا بتواني كوشتني نينسان به ده ستي نينسان حه رام كاو ره دي كاته وه! تراژدي ژياني نينسان ليرمه وه ده ست پنده كا! مرۆفيكي عاجزه به سه ر خوي و گۆي زه وي دا به رواله ت زاله! و ره نگه خوي و گۆي زه وي به ره و نهمان، به ره و مهرگ به رئ، هه ر چه ند بئ ئه وش روژنيك گۆي زه وي و دانيشتواني نهمانيان له به ره!

ليكو ليه مه يه كي تير و نه سه ل و مه يداني به گو يره ي ميژوو له به ر ده سته نيه هه تا بزانين كام به شي ئه م گۆي زه ويه و دانيشتواني زور ترين و درنده ترين ئاكارى نهمان و كوشتنيان له خويانه وه نيشان داوه! له ميژوودا ناوي چه نگيزي مه غول و ئه سه كنده ري يوناني، ستالين و هيتلير و موسيلىني و شاكاني تيران و سولتانه كاني توركي اي عوسماني و خه ليفه كاني عه ره ب و ناوداراني ئيسلام و مه سيحيه ت هاتوو كه زيتر له داچاندني گنم كه مايه ي ژيانه، خوينيان رزان دووه و سه روشتيان ويران كردوه! ئه مه روش پاش تپيه ربوون چه ند هه زار سال به سه ر ناييني بوودا زه ده شت و به هو داد و دوو هه زار سال نايين مه سيحيه تي و هه زار و چوار سه د و ببست سال ناييني ئيسلام و هه زاران سال فلهسه فه و ئيدئولوژي جورا جو ر، مرۆف هه ر خه ريكي شه ر و به كتر كوشتنه! باوه رمه نداني هه مووي ئه م نايين و فلهسه فه و ئيدئولوژيانه بوونه ته مايه ي شه ر و پيشگري شه ريان كردوه! ميژوو يكي وا ئيسپاتي دوو ربووني مرۆفه له گه وه ري مرۆف ايه تي!

كئ ده توانئ بريار بدات كئ به رمئ و كئ به ميئ؟ چ شتيك بكوژو كوژراو له يه ك جيا ده كاته وه؟! كهركوك، هه له به جه و نه نفال، قارنا و قه لاتان و ده رسيم! شه ري دمكرات و قياده ي مووقه ته! دمكرات و كو نگره ي چوار! يه كي هتي و پارتي! يه كي هتي و شيوه ي! پارتي و پ.ك.كا! پ.ك.ك و يه كي هتي و پارتي! پ.ك.ك و پ.ك.ك! پ.ك.ك و سوسياليست! پ.ك.ك و شورشگيران و ده يان و سه دان شه ري نيوان ميرو مي ره كاني كوردستان، به تيكر ا ميژوو يكي تراژيكه! تراژيكي به و مانايه كه بكوژ و كوژراو ئاكارى وهك يه كيان هه يه و ته نيا بيانوه مان جياوازن! له ولاتيكا كه زه وي خوين مژ بئ گنم شين نايئ! زه وي بئ گنميش ژيان نادا!

مرۆفي سه ر گۆي زه ويه ك كه بيري كوشتن و شه ر له نايين و فلهسه فه و قانون و ئيدئولوژيا له ميشكي دا هه يئ، كه ي ده توانئ مانا بدات به ژيان جا چ ئوروا و ئامريكاي ناشتيخواز بئ؟! چ ئافزيقاو ئاسي اي شه رخواز؟! كهركوك و كوردستانيش له نيوان شه رو ناشتي دا ژياني تراژيكيان ره قم ليدر اوه!!!

31.8.2000

ئه م نووسراوه له ژماره ي 36 و 37 ي «بازان» كه تايه ت بوو به كهركوك له مانگي ماي 2001 دا چاپكراوه

خهتین ، درسدن و ههلهبجه

« خهتین » شاریکی «بلاروس» ه، نازییهکانی ئالمان له شهری دووهمی جیهانی، خهئکی شارهکهمیان به شیوهیهکی درندانه قهتل و عام کرد. پاش شهر ئهم شاره ئاوهدان کراوه. بۆ ئهوه میژوو و بهسهرهاتی خهئکهکه له بیر نهچیتهوه و ریز له نینسانهکان بگرن، کوژراوهکان له گورستانیکی پر له گوول کو کراونهتهوه و ناوی تهواویان نووسراوتهوه. گورمهکان ههستی مروقی زیندوو دهبزویین و نووسراوهکان نینسان دمخهنه بیرکردنهوه. ههروهها گورستانهکه له دارستانیکی پر له ناقوس دهچی، هه سئ سانیه جاریک گورستانهکه پر له زهنگی ناقوسهکان دهبی، زهنگیک که بیزاری له شهر دهردهبری.

« درسدن » شاریکی روژههلاتی ئالمانه، هاوپهیمانهکان له شهری دووهمی جیهانی، روژ و شهو 15000 بۆمبیان به سه ئهم شارهدا باراند تا ئهو جیگایه، شار به تهواوی خاپور کرا و دهیان ههزار کس کوژران. ئهمرو ئهم شاره ئاوهدان کراوتهوه و یهکیک له شاره بهناوبانگهکانی جیهانه و له لایهنی فرههنگی، سههنهتی، ئابوری و توریستییهوه ناسراوه. خاپوربونی شارهکه و کوژراوهکان له بیر نهکراون، جگه له موزهخانهکان دهیان شوین له شارهدا مروفت دهخاتهوه بیر نازییهکانی ئالمان. هیروشیما و ناگازاکی دوو شاری ژاپون که له کوتایی شهری دووهمی جیهانی، کهوتنه بهر هیروشی چهکی شیمیایی نهمریکایهکان و تراژدییهکهی گهروهی نینسانی لیکهوتهوه. ئهمرو ئهم دووشاره باشتر له جاران ئاوهدان کراونهتهوه و خهئکهکهی ههموو سالیک به گشتی ریز له کوژراوهکان دهگرن و بیر له کارساتهکه دهکهنهوه. له ههموو ولاتهکانی سه گوی زهوی شارو گوندی له چهشنه ههیه و له داهاتوشدا ژمارهیان زیاتر دهبی.

« ههلهبجه » شاریکی کوردستانه، که به دریزایی میژوو گهئیک جاران توشی ویرانکردن و کوملهکوژی هاتوه، هه له شههکانی ئهسکهندهری مهقدونییهوه ههتا هیروشهکانی مهغول وتهتر و عهههه و توره و عهجهه. به وتهی شاعیری بیرمهند، عهبدولا پهشیو ههه بستیکی کوردستان شوینی کوژراویک و وینهی بستیکی زهوی خاپورکراوه. له ناو شارو گوندهکانی کوردستان، « ههلهبجه » وینهی تراژیکترین شاری ولاتی کوردانه، شاریک که هیشتا خاپوره، هیشتا پر له نازاره، هیشتا داگیرکراوه! ههلهبجه تهنیا وینهی شاریکی ویران و پر له کوژراو و پر له گوری به کومله و پر له پهکهکهوته و بریندار نییه، بهئکو وینهی دوو چهشنه نینسان، دوو چهشنه سیاست، دوو چهشنه فرههنگ، دوو چهشنه بیروناکاری دوو چهشنه نینسانه! یهکهم ئهو نینسانانه که له لوی ئازادکردنی ههلهبجه وداگیرکردنی شارهکه و بۆمباران کردنی شیمیایی شارهکه، یهک روالهت و بیرو سیاستیان ههههه، دووههم ئهو نینسانه که له شاری ههلهبجه گوندهکانی دهورو بهر، بوونه قوچی قوریانی سیاست و خهیانته. ههلهبجه پاش ئازادکردنی کوردستان نه تهنیا برینی ساریژ نهکرا بهئکو به دهستی کورد نازارهکانی زیادیان کرد. سیاستمهدارانی باشوری کوردستان له ماوهی فرهمانهواياندا:

- چ نازاریکیان له خهئک کهم کردوتهوه؟
- چ پلانیکی ئاوهدان کردنهههه بهریوه بردهه؟
- چ کاریکیان بۆ سزادانی بکوژان و ویرانکرانی شارو ناوچهکه کردوه؟
- چ داوایهک بردراوته بهر دهمی ریکخراوهکانی جیهانی و ئهو دهولهتانهی که بهشداری کارساتهکه بوون؟

ئهم پرسیرهش دهبی له هههومان بکری:

چ جیاوازییهک له نیوان ئیمه کورد و خهئکی ولاتانی خاوهن « خهتین»، « درسدن»، « هیروشیما و ناگازاکی» .. ههیه؟

- چ جیاوازییهک نیوان سیاستمهدارانی ئیمه و باقی جیهان ههیه؟
- ههلهبجه ههه پێوانهیه بۆ دزیوی دوژمنهکانمان، ههههه پێوانهیه بۆ ئیمه کورد و سیاستمهدارانمان. ههلهبجه دهکرا بینهه ههه بۆ گورینی بیرو باوههههه، دهکرا بینهه هوی گهههههه به سیاستیکی نهتهههههه که ههه نینسان تینیدا جیگای ریز بی و ههه خاکی و نیشتمان و ئازادی تینیدا پر بایخ بی. بهلام ههلهبجه ئیستا ههههههه بۆ بی فرههنگی و رهچاوکردنی سیاستی دژی نینسانی لایههههههه سیاسی و ناسیاسی.

دهزگاکانی جیهانی، ئاپاراتی سیاسی، دولهتهکان، سیاستمداران، پروفیسورهکانی دانشگاهانی جیهان و دستهیهک له فهلسوفهکان خزانديوانهته ناو میثکی مرقومه که «شهر دريژهی سیاسته» واته گیر و گرفت و کیشهی سیاسی کاتیک به گفت و گو چارهی نههات، دهبی به شهر چاره بکری. خاومنی ئەم بیره بهکارهینانی زور، کوشتن و برین، ویران کردنی مال و ژبان و له ناو بردنی سروشت و نینسان به دريژهی سیاست له قهلم دمدات، نهلېت ئەم تیز و فکرش به پالېشتی زانست دهرخواردی نینسان ددری!

فهلېسهفی «شهر دريژهی سیاسته»، که سیاستمداران له دانشگاهان و دهرموی دانشگاهان قیری دهن دهبهویت ئەوه له میثکی نینساندا بچسپینی که بهکارهینانی «شهر» کاریکی رهوا و نینسانیه! بهلام میژوو دژی ئەم بۆچوونه دسهلمینی. ههموو ئەو شهرانه که له سدهی بیستم و بهر لهو روی داوه کامیان دريژهی سیاست بوون؟ شهری یهکم و دوهمی جیهانی بۆ چاره سهرکردنی کام کیشهی سیاسی هاته کابهوه که به گفت و گو چارهسهر نهدهکرا؟ شهری ویتنام کام گیر وگرفتی سیاسی حمل کرد؟ شهری ئیران و عیراق، شهری کهنداو کام مهسهلهی سیاسی چارهسهر کرد؟ شهری عهرب و جوو کام مهسهلهی سیاسی چاره سهر کرد؟

نایا ههراکام له شهرانه دستیکردنی شهریکی تازهتر نهبوون؟ نایا شهرهکانی یهکم و دوهم پاشان نهبوونه سهرچاوهی 70 سال شهری سارد، واته شهری فرهنگ، ئیدئولوژیک، سیاسی و نابوری؟ ناکامی ئەو شهرش دابهشکردن و دابیرانی نینسان له یهکتر بوو.

نایا تروریسمی سدهی بیست و سدهی بیست و یهک دريژهی ههمان شهر نییه که رۆژ به رۆژ لایهنی عقیدهتی و فکری و فرهنگ و نایینی به خویهوه دهگری و ژبانی هاوبهشی نینسانهکان دژوارتر دهکات؟ نایا ئەوه دريژمپیدانی شهری فرهنگ نیوان موسلمان و موسایی، موسلمان و جوو، ناسیایی و ئوروبی، سهر رهش و سهر کال، شهرقی و غهربی نییه؟ ئەویش نه له دوو ولاتی دور له یهک، بهلکو له دوو مالی پهنا یهک له ههر کام له شار و گوندهکانی جیهان! له رۆژانهدا نینسانهکان له ههموو گۆی زهوی هاتونهته سهر شهقامهکان، هاواری دژی شهر بهرز دهکنهوه و داوای رینگای ناشتیانه بۆ چارهسهری کیشهکانی سیاسی دهکن. بهلام وا دهردهکوی که پارامیتری خهک، ناسیون، هاوولاتی، شههر و مند له سیاست دا جیگای نهماینت! دهستهلاتی ههموو دهزگا و ریکخراوهکانی لاینگری ناشتی بی هیزتر و بی کهکتر لهمن که بتوانن سیاستی شهرخوازهی کارتیهکانی نهوتی و نيزامی و نابوری پوچهل کهنهوه! ریکخراوی نهتومیهکگرتوهکانیش و مختیک حیسابی بۆ دهکرتیت که بلیندگۆی رهسمی و نارهمی فهرماندهکانی شهر ویا 8 دهولتی سهنهتی جیهان بئیت! به گۆیرهی دوکترینی نامریکاوا هاوپیهوندهکانی شهر دريژهی سیاسته و دهکرتی بی گۆیدان به سیاستی ریکخراوهکانی ناونتهوهی بهریوه بچی.

پرسیاریکی تری ئەم باز نهیه دهوری فرهنگه! وا دهردهکوی که فرهنگ نیوان لهم باز نهیهدا هینه بی هیز بی، که توانای بهرگری له حاند مهنتی شهری، له دهست دابی! وادیاره نینسانی ئەو سهردهمه هیشتا خاومنی فرهنگ نیوان نییه که مهنتی شهر و شهرخواری بهزینی! وا دیاره فرهنگ نیوانی گۆبال و گلوبالیستیش کالایهکی بازارهکانی فرهنگ بی، نه بیروباومری نینسانی ناشتی خواز بۆ ژبانی هاوبهشی هاوولاتیانی سهر گۆی ئەم زهوییه. نووسهریکی نامریکایی بهناوی «دانییهل یوناه گۆلدهاگن» له کتیبهکهیدا به ناوی «بهریومهیرانی خواستهکانی هیتلر» دهنوسنی که «بهریومهچوونی ویستی فاشیستهکان بۆ قهرکردنی نینسانی غهیری ئالمانی، ویستی ههموو ئالمانییهک بووه»، واته ئەو کهسهی که له حاند قهرکردنی کهسانی جگه له خوی بی دنگ بووه، دهنگی له گهل دهنگی قهرکههکان بووه نهقهرکههکان.

ئهمرۆش له رۆژگاری گلوبالیسمدا که ههموو دنیا به گوندیک دهچویندری، شهره لایساندن لهو گوندهدا و بی دهنگی خهلکی گوندهکه و یا چهواشهکردنی راستیهکان به ناوی سیاستی رینال به چ مانایه؟! خهوکهرانی کوردیش به ههموو توانابانهوه دهیانموی ههم چاوی خویمان بنوقین، ههم چاو به خهک بنوقین، ئەو کهسانهش چاویان نهوقین ئەوه خۆل دهکهنه چاویانهوه، ئەمهش چهشتیک له سیاسته!

دوا و ته، شهر دريژهی سیاست نییه! شهر دريژهی شهره! سیاست دريژهی سیاسته، فرهنگیش دريژهی فرهنگه، بی فرهنگیش دريژهی فرهنگ نییه! لیرهشوه وادهکهوی که نیمه نینسان له لایهنی فکری و نینسانیهوه له سهردهمی ئەفلاتون و ئهرستو دور نهکوتوپنهتهوه، واته یهکمان چهواشهی راستیهکان دهکهن و ئەوی دی بهشوپین دۆزینموی راستیدا دهگهڕین.

ئەم پرسیارش بی و لام دهنینتهوه: ئەگه نینسان پاش تیهربوونی چهند ههزار سال، هیشتا له سهر پنج وبنهوانی فکری شهرخوازه برهوا، ئەمی کهمی کاتی عقلیهتی ناشتی و گفت و گو و چارهسهری کیشهکان له رینگای گفت و گووه دهکات؟؟

30.1.2003

کۆماری کوردستان و مندالنهکانی

ئهو مندالانهی که له رۆژی 2ی ریبهندانی سالی 2645 له کوردستان له دایک بوون، دهبوو له ولاتیکی نازاد و سهر بهستدا، پیر له بهخته موری گهوره بن.

ئهو ان دهبوو چهوسانهوه، قهدهغه بوون و نازار کیشان، کوشتن، ناوار هگی، بی حورمتهی پیکردن، کهسایهتی کوشتن، لایان وشهگهاتیکی نامۆ بی.

ئهو ان دهبوو له خویندنگاکانی شارو گوند به زمانی خویان میژوو، جوغرافیا، فسر ههنگ و ئهدهبیاتی گهلهکهیان فیرین.

دهبوو له زانستگاکان زانست و هونهر و تهکنیک به زمانی کوردی بخوینن.

ئهو ان دهبوو له ولاتی خویان کوردستانهوه بۆ ولاتهکانی تری دنیا بچن و وهک میلیهتیک و وهندامانی ولاتیکی حیسابیان بۆ بکری. له دهر موهش نهگهر کاریکیان ههبايه دهبوو له ههر ولاتیکی بچنه بالۆیزخانهی کوردستان.

دهبوو گوندهکانی کوردستان له ریگای بهرنامهکانی و مزارهتی کشت و کال، و مزارهتی پهروهرده، و مزارهتی فسر ههنگ و هونهر، و مزارهتی گهشت و گوزار و و مزارهتهکانی سههنهت و ئابوری ئاومدان بکرینهوه و بهههشتیک بۆ گوندشینهکان ساز بکن.

شارهکانی کوردستان دهبوو له ماوهی 57 سالی رابوردودا له لایهنی سههنهتی و ئابوری و فسر ههنگی و شارستانیهتهوه گهشه بکن و خهکی شارهکان به پشت بهستن به شارستانیهتی کۆن و پیشکهوتنی سهردهم ژیانیکی پیشکهوتنه و

شارستانیهتیان ههبی و یارمهتی ولاتانی نازادنهکراو بدن، بهم چهشنه کورد تیکه لاوی شارستانیهتی جیهانی بی.

سالی 2702 دهبوو بهرنامهی 5سلانهی دهورهی 12 ئابوری دهست پێ بکات و له ههمان سالد ههلیژاردنی دهورهی 11 ی پارلهمان کۆتایی پیهاتیی و دهورهی 12 پارلهمانی کوردستان دهستی پیکرا بایه.

سالی 2702 دهبوو و مزارهتی دهر موهی کوردستان له گهڵ نوینهرانی ریکخراوی نهتهوه یهگرتومهکان دابنیشی تا و مزعی کوردهکانی نیشتهجێ له ولاتانی عهربی و پاکستان و ولاتانی قهققاز و روسیا یهک لا کاتهوه و چاره نووسی هاو لاتیان لهم ولاتانه رۆشن کاتهوه.

دهبوو سهرهتای سالی 2700 کۆبوونهوهی چهند قۆلی نیوان، ئیران، تورکیه، عیراق، سوریا، ئهفغانستان، نازهر بايجان و

کوردستان دوایی هاتبايه و کیشهی زهوی نیوان کوردستان و ئهو ولاتانه به بهشداری نوینهرانی پارلهمانی ئورپاو

ریکخراوی نهتهوه یهگرتومهکان کۆتایی پێ هاتبا.

دووی ریبهندانی سالی 2702 دهبوو یادی 57 سالی کۆماری کوردستان به بهشداری رابهرازی گهورهی دنیا له کرماشان یان له مههاباد یان له ههولیر یان نامید و نیلام جیژن گیرابا!

دووی ریبهندانی سالی 2702 نزیك دهبیتهوه!

ئهو مندالانه که له دووی ریبهندانی سالی 1946 له دایک بوون، ئهمرو یان مردوون یان پیریکی 57 سالهن! ژبانی

رۆژانهیان حهسرهت و نازاره و خهونهکانیشان له گهڵ نهشکهنجه و نازار روبروه!

21 بهفرانبار سالی 2702

هه لپه رکی و ده هۆلی ناغا

(له پهراویزی فرمایشه کانی ناغای حمید تهقوایی)¹

هونهر و فرهنهنگ گریدرای زهمان و بارو دۆخی سیاسی و کومه لایهتی و نابوری و تهکنیک و زانست و پهروهردهی سهردهمی خویهتی و دهوانی لایهتی باش و خرابی هه بی! فرهنهنگ و هونهری کوردیش هه بهو پیاوئهیه مزنده دهکری و جیگای خویهتی لایههکانی خراب و دزیو و بگره گهندهلی بکهوئته بهر رمخنهو گازنده و لیکوئینهوهی له سهر بکری. ئهوش دهبیته هوی پیشکهرتنی فرهنهنگ و کومه لگا. بهلام ئهگهر کهسانیک له روهی نهزانی و یان به پیتی بنهمای بیری شوونیستی و پاوانخواری. پهلامار بو سهر فرهنهنگ و هونهر و پیناسهی کومه لیک خه لک یان نهتهوهیهک به مههستی بی ریز کردنی بهرن، ئهوه نه ههلسهنگاندنه و نه رمخنهیه و نه سیاسهت، به لکو دوژمنایهتییه و ژیری خستنی پرنسیبهکانی ئینسانیه. ناسیونال سوسیالیستهکانی ئالمان و زمانی ئالمانی به کوچهرانی "روما و سینتی" یان دهگوت و ده لاین (تسیگۆینه). له زمانی ئالمانیدا (تسی) به مانای کشانوه و کشان دیت، وشه "گوانا" به مانای تلهکه باز هاتوه و مانای وشه که له سهر یهک دهبیته "تلهکه باز دوورکهوه، ون به، برۆ). فرههچی و جولهکهکان له لایهن ئالمانیهکانهوه و پیناسه دهکران که ئهوانه پیس و چهپهل و ناشارستانی و مروقی کهم باختر لهوان. هه بهو به ملیونان رهوانه ی ئوردوگاکانی کاری زورمهلی و کورمهکانی ئینسان سووتاندن کران. هیتلیر و حزبهکهی بو به رهوا له قهلمدانی کومه لکوژییهکهی که لکی له بیری فهیلهسوفانی ئالمانی وهرگرت. یهک لهم فهیلهسوفانه جهنابی نیچه بوو. ئهمرۆش بهشیکه بهرچاو له رابهرازی نئوفاشیستی ئالمان هه مان رابهرازی چهپی ئهه و لاتهن، وهک رابهرازی پیشووی (فراکسیونی سپای سوور RAF).

له ئیرانییدا ئهگهر کهسینک و لایهنگرانی رهوتیکی سیاسی له ئیدئولوژی چهپی چهپهوه بهرهو راستی راست و شوونیسم و رهگهز پهستی خزاین و یان بخزین دور له چارهروانی نییه. ئهگهر کونه کومه نیستیکی فارس بیزی له هه لپه رکی و جل و بهرگ و زمان و فرهنهنگی نهتهوهیهکی جگه له نهتهوهیهکی خوی بیتهوه ناییت دور له باهر بیت. ئهگهر کهسینکی و زمان و فرهنهنگ و تهناهت کومه نیستهکانی نهتهوهی خوی به بالاتر و بهرزتر له کومه نیستهکانی نهتهوهکانی تری ناو حزبهکهی خوی بزانی، دیسان دور نهرویشتهوه. هه موو حزب و ریکخراوهکانی رابهرازی فارس یان فارس مهسهلهک هه موو کات وایان بیر کردوتهوه، جا چهپ و میلی و دیموکرات و ئیسلامی بووبیتن یان تیکه لیک له هه موو ئهوانه.

کونه شاعیری شیعری "فرشی ماله کهم" پهلامار دهباته سهر ناودارانی نهتهوهی کورد و هاوتا فارسهکهی لهوش زیاتر هیزش دهباته سهر فرهنهنگ و هونهری کورد و به زمانیکی دارزاو شاگردهکانی قیری کوردستیزی و فرهنهنگ ستیزی دهکات. مههستی ئهه جووته نامهربوته لهه دوژمنایهتییه چییه؟

بو ئهه دوو جهنابه هه بهم رههیه مامه له گهل سهرانی بی سهری فارس و فرهنهنگی "باباکهرم" و "مامان جونم شوهر کرده" ناکهن؟ بو پیسی و چهپهلی 100 سال سیاسیته گهندهلی رابهرازی بی کیفایهت و بی شهخسیهت و مل کهچی خویان له حاند روژناوا و روژهلاندا ناخه بهر پهلاماری بی ریزی. ئهگهر ئهه دوو جهنابه دور له شانناژ، قسهو بوچوون و لیکوئینهوه یان ههیه بو هه لپه رکی بی نرخ دهوین؟ ئایا ئهوه تهنیا زمانه که قیری بوون؟ ئهه رابهرازه ئهگهر نییهت پاکن بو هه رهوژیک ناکهن بو پاک کردنهوهی فرهنهنگ و هونهر و زمانی دارزاوی فارسی که مهلاکان و شهخسی خویان له گریژنه یان بردوته دهر². ئهمرۆ به پیتی لیدوانهکان له هه 10 فارسی مادرزاد کهسیان فارسی ریک و پیک قسه ناکهن. دهبا جهنابیان پهلامار بهرنه سهر تلهمزویونهکانی تاران و لوسانجلس و بیژن بو بهم زمانه ههچل ههفه قسه دهکهن که له بهر یهک رهویندراوه! ئهه زمانه که زمانیک ههسه نهکی وهزیری پندهنووسرا و شیعری پندههوندراوه، ئهه ئهدهبیاتهی که توانیوی کهسایهتییهک له سهر سهکۆکانی شانۆ پهیدا بکات و یا ئهه زمانه که له گورانییه ئههدهیهکانی فارسیدا جیگایان بووتهوه چی لی بهسه هات؟! هه ئهه زمانه که جهنابت وهک تاران له زارتدا هه لپه دهسوورینی و کوردهکانی پی هان ددهی که وهک جهنابت بی لههجه قسهی پی بکهن، چهندی به چهنده؟ کاکه برا تو خوت و فرهنهنگ و زمانه کهت و هویهتی میلیت به وتهی برای شاعیرت (شاعیری فرشی ماله کهم) "پری خشت وخاله" و "راتلهکاندی گهر کهم". جهنابت پیویست ناکا خه می راتلهکاندی لای کورد له کهلمندا هاتوچۆ بکات. خانهات "از پایست ویران است" و "در فکر نقش ایوان" دیگران هستی!

هه رههتین بو ناچن گرفتگی سیاسی و ریکخراوهی و رهوانی و فرهنهنگی و کومه لایهتی و زیهنی خویان چارهسهه بکهن که ماوهی 25 ساله وهک موته سواریان بووه. ئایا گهچهل به کورد و رابهرازی کورد و لاوانی سههندهچی فروشتن، رسوباتی نیو مپشکی ئهوانه خاوین دهکاتهوه؟ مههستی ئهه سیاسهت پیشه قهلبانه ئهوه نییه گروگرفتی خویان چارهسهه بکهن که وهک "نامیب" یان لیهاتوه و بهرهوام پارچه پارچه دهبن. ئهه بهریزانه دهرهقهتی ئهوه نایهن مهسهلهکانی خویان چاره بکهن هه بهو هاتوون له مهیدانی گوندهکهدا جاری شتی تر لیدهدن.

ئهگهر ئهه بهریزانه سهره رای گروگرفتی خویان لیکوئینهوه یان له سهر سیاسهت و ناکاری سیاسهتهداران و رابهرازی کورد کردبایه و خاس و خراویان هه لوهرار دبا، ئهوه گه لیک کهس سیاسگوزاریان دهبوون. ئهگهر ئهه بهریزانه هاتبان و

فرهنگ و هونری پر له گړئ و گولئ کوردیان و بهر رخنه‌ی جیدی و سردمیان و پسیوران دابایه و عونسره قهلبه‌کانی نو هم فرهنگیان نیشان دابایه، کئ همیه که سیاسی کهسانی وا نه‌کات؟ کئ همیه سیاسی نو کهسانه نه‌کات که هه‌لپه‌رکئی کوردی به شپوهیه‌کی جیدی و بهر په‌لاماری رخنه ددهن؟ کئ همیه سیاسی نو کهسانه نه‌کات که شمارزایانه رخنه له جل و بهرگی کوردی ده‌گرن؟ فرموون با ناغایان جل و بهرگی کوردی هم له هه‌لسه‌نگاندن له گهل جل و بهرگی تر دا و هم له سهر بنه‌مای دیزاین و جوانی ناسی و تایبته‌منده‌یکانی له‌ش و تایبته‌منده‌یکانی جوگرافیاو سروشت و ناو هه‌وا و کاری روژانه بخه‌نه ژیر باس و لیکولینه‌وه، ناکامی لیکولینه‌وه که میان هه‌رچی بوو بلاوی که‌نه‌وه. نه‌گهر ناکام پیکه‌نین و دارزاندن بوو، نه‌وه به دلی خو‌یان قاقا لیدن و نیمه‌ش منه‌تباری لیکولینه‌وه که میان بکهن. دیاره هم بهر‌یزان "پیاو" ی‌ئهم میدانه نین و سهریشیان لیدنه‌رناچی هه‌ر بویه "های و هوی" ده‌کهن.

هم هه‌لپه‌رکئی که له لایهن هم خو به رابه‌رزانه‌وه هیرشی کراوته سهر، میژووی همیه و میژووه‌کی کونتره له سه‌لاله‌ی هیرشکه‌ران. یه‌که‌مجار هم چه‌شنه هه‌لپه‌رکئی له په‌رسنه‌گاکانی میتراییه‌کان له فه‌لاتی گه‌وره‌ی نیراندا نه‌نجام دراوه. خه‌لکانی نو سهرده‌مه بو نه‌وه‌ی ریز له میترا خوداوه‌ندی رووناکایی بگرن له روژی له دایکبوونی میترا دا "شه‌وی یه‌لدا-شه‌وی چله‌ی زستان، که دریزترین شه‌وی ساله، قوربانیان بو میترا داوه. سهره‌تا میتراییه‌کان له نه‌شکه‌وته‌کان کوبوونه‌وه و ناوریان کردوته‌وه، گایان قوربانی کردوه، ژن و پیاو ده‌ستی یه‌کیان گرتوه به دوری هم ناورده‌ا سووران و هاوری له گهل نه‌وای نا‌هنگ، هه‌لپه‌ریون و چه‌شنیک له سپاسگوزاری و نیایشیان نیشان داوه. فورمی بازنیی و ده‌ست گرتن و گورانی چرین و ژن و پیاو پیکه‌وه‌بوون هه‌مان پرینسپیکه‌لیکه که هه‌ر نیستان له هه‌لپه‌رکئی کوردیدا له به‌رچاو ده‌گیرئ.

له دورو زه‌مانیکی تر دا واته پاش بلاووبونه‌وه‌ی نایینی زه‌رده‌ستی هم ری و رسم و شپوهی هه‌لپه‌رکئی دریزه‌ی په‌داکروه، گاتاکانی زه‌رده‌شت هاوری له گهل موسیقا و هه‌لپه‌رکئی له بونه نایینیه‌کاندا خویندراونه‌ته‌وه. هم ری و رسمه هه‌ر نیستان له هه‌ورامان بو زه‌ماوه‌ندی پیری شالیار به‌ریوه ده‌چی و له ناو نيزه‌ده‌یکان و عه‌له‌وه‌یکان و ده‌رویشه‌کاندا و زه‌ماوه‌ندی کورده‌کاندا به‌دی ده‌کری که رابه‌رانی کوردی ریکخراوه‌کی ناغای ته‌قه‌وایش به و ته‌ی خو‌ی له کات و وه‌ختی خویدا هم جو‌ش و خرۆشه‌یان له خو نیشان داوه و کورده‌انه هه‌لپه‌ریون. پاش هانتی نیسلام و کوشت و بر و خاپورکردنیک که عه‌ره‌ب له کورده‌ستان ده‌یکهن و به زوره‌لی ناخرکومله‌خه‌لکی فه‌لاتی نیران، یانی کورده‌کان ده‌که‌نه موسلمان و دژ به هه‌موو پیکاته‌کانی نه‌ته‌وه‌میان راده‌ه‌ستن، کورده‌کان بو پاراستنی هه‌موو داب و نه‌ریته‌کانی تایبته به خو‌یان له رووکه‌شی نیسلام که‌لک و مه‌ده‌گرن که سه‌مای ده‌رویشه‌کان، که نه‌مرو‌ش به‌رده‌وامه به‌هه‌می هم سهرده‌مه به‌ر به‌ریه‌تیه‌که زه‌مانی فارسیس ده‌گریته‌وه که 200 سال کپ کرا. کورد له دریزه‌ی هزاره‌کاندا توانیوه‌ی هه‌لپه‌رکئی بو مه‌به‌سته‌گلی جیاواز به‌کار بینیت. له وانه بو شادی و شپوهن و بو شه‌ر و خو‌پاراستن. گه‌زه‌نفون سهرداری یونانی له کاتی گه‌رانه‌وه‌ی ده‌هزار سهر بازی یونانیدا که به کورده‌ستاندا تیده‌په‌رین دنه‌وسئ" له کورده‌ستان له کاتی تیپه‌ریبون له شاخه‌کانه‌وه کورده‌کان که خو‌یان له پشت تاشه به‌رده‌کانه‌وه حه‌شارداوو له پر ده‌رده‌کوتن و به ده‌هول و زورنا و هه‌لپه‌رکئی ده‌بوونه هوی ترسانندی نیمه. "ده‌یان روژه‌له‌لاتناسی روژ‌ناوایی له سهردانیان بو کورده‌ستان باس له هونری هه‌لپه‌رکئی کورد ده‌کهن. کورد له چه‌ند سه‌ده‌ی رابوردودا بو مه‌به‌ستی سیاسی و کومه‌لایه‌تی و فره‌هنگی و هونری که‌لکی له هه‌لپه‌رکئی و مه‌رگرتوه و نیستان به‌رده‌وام و مه‌ریده‌گری. به پچه‌وانه‌ی بیری ته‌سک و دواکه‌توانه‌ی ناغای ته‌قوایی لاوانی سه‌نده‌چی نه‌مرو زورتر له هه‌ر کات و زه‌مانیکی تر مامه‌له‌ی زانستیان و هونریانه له گهل هه‌لپه‌رکئی کوردیدا ده‌کهن. نه‌وان نه‌گهر قسه‌کانی جه‌نابت بیستن به حه‌زرتی عالی و قسه

هوشمندانه‌کانتان پیده‌کهن، نه به هه‌لپه‌رکئی پیره هونر و تازهداماد. نه‌وان نه‌مرو هه‌لپه‌رکئی کوردی زورتر به‌ره‌و زانستی کردن ده‌بن. هونرمه‌ندی شانۆکاری سه‌نده‌چی برایم کازی شانۆنامه‌ی گولئ خویناوی ماموستا گورانی به دارشتنی هونریانه له ریگای هه‌لپه‌رکئی که شپوهی نو تیپرتدا پیشک‌ش کرد که له لایهن بینه‌رانی شاری سنه‌وه به تایبته کیزان و کورانی هم شاره‌و زور به گه‌رمی دینتی لیکرا. تیپی هه‌لپه‌رکئی خانانی سه‌نده‌ج به سهر په‌ره‌ستی دوکتور قوتبه‌دینی سادقی له فستیوالی هه‌لپه‌رکئی جه‌نابیدا به‌شداری ده‌کات و له نیوان هه‌لپه‌رکئی نه‌ته‌وه‌کانی تر دا به باشترین ده‌رده‌چی. نه‌مرو له روژه‌لات و هه‌موو به‌شه‌کانی کورده‌ستان هه‌لپه‌رکئی و نیلیمینته‌کانی هه‌لپه‌رکئی کوردی جیگای تایبته‌ی له شانۆدا پیده‌به‌خشرئ. جگه له‌وه له هه‌موو شاره‌کانی روژه‌لاتی کورده‌ستان هه‌ر له نیلامه‌وه هه‌تا ماکو به ده‌یان تیپی هه‌لپه‌رکئی همیه که پسیوران له گهل هم هونره مامه‌له ده‌کهن و له گووند و به‌رنامه‌کانی تر دا هونرنمواپی پیده‌کهن. نووسه‌ری هم دیرانه له ماوه‌ی بیست سالی رابوردودا له هه‌موو کاره‌کانی شانۆیی خویدا له ده‌روه‌ی ولات هه‌لپه‌رکئی کوردی ناویته‌ی شانۆ کردوه که بینه‌ری ئوروی چیریان لیگرتوه. هه‌ر له ریگایه‌وه کومه‌لک جوله‌ی هه‌لپه‌رکئی کوردی که تایبته‌ن به ژنای کورد نادابته کراون بو راهینانی شانۆگیر که نه‌مرو له تیپه‌کانی سهر به "لیونینگ تئاتر" ی‌ئامریکا و هک ده‌رس ده‌گوتینه‌وه. ره‌نگه جه‌نابیشت بزانی که له هه‌موو روژ‌ناوا کورده‌کان هه‌لپه‌رکئی کوردیان و هک نیلیمینتیکی سیاسی به روژ‌ناوایه‌کان ناساندوه و که‌متر فستیوال همیه که هه‌لپه‌کی کوردی و هک هونریکی سهر به‌خو یان تیکه‌ل هونره‌کانی تر سه‌کۆکان نه‌رازینینه‌وه. هه‌لپه‌رکئی کوردی چ و هک هونریکی نایینی و چ و هک هونریکی میلی و چ و هک هونریکی فولکلوری و چ و هک هونریکی به زانستی کراو به‌شداره له مه‌یدانه‌کانی هونری و فستیواله‌کانی سه‌ما، شانۆ، سینه‌ما و به‌رنامه‌کانی فره‌ کولتوری. دوژ‌منایه‌تی نیوه له گهل فره‌هنگ و هونری کورد نایا نیشانه‌یه بو ناست و پله‌ی فره‌هنگی نیوه، یان نیسباتیکه بو دواکه‌توویی و شوونبست بوونی نیوه؟ چ جیاوازی که نیوان جه‌نابت و ره‌زاشا و عه‌سکه‌ره‌کانی و پاسدارانی حزبی پان نیرانیست دا همیه که کار به‌ده‌سته‌کانیان له

خویندنگاکانی کوردستان سهری ئهو کهسانهیان چوار قاش ههلههپاچی، تهنیا له بهر ئهوه به کوردی قسهیان کردبوو. ئهگهر خویندکارێکی کورد له خویندنگه پانتولی کوردی له بهر کردبا به مقهست نیفهکی پاتولیان دردینا. واویدهچی ئهم ئهرکه ئیستا کهوتیته سهر شانی جهنابت و ناژانسه سیاسیهکهتان.

خویندهواران و بهناو رۆشنییرانی کورد له ماوهی ههشتا سالی رابوردودا ریگهیان دا. دهیان خهتی سیاسی دژه کورد له کوردستان مال بۆ خویان پهیدا بکهمن و له ژیر رهنگی بی رهنگی پیشکهوتنخوازیدا چهند بهره ئینسانی کورد به لاریدا بهرن. هیوادارم ئیوه ناخرین لادهرانی سیاسی بن که ریگاتان کهوتوته کوردستان. مروقی کورد لهم سهدهیدا دهبی ریگای سیاسی و فهرهنگی خوی دور له ئیوه به ههموو تیره سیاسیهکانتانهوه بگریته پیش. میژووی کۆن و نوی ئیوه و ئیمه نیشانی داوه که سیاسهتی هاوبهش له گهل ئیوه بی سهههجامه، جا چ ریز بۆ فهرهنگ و هونهر و بوونمان دابین چ دایهههین. میژووی 2500سالهی ئیوه نیشانی داوه که ئیوه تهنیا ریز بۆ ئهو کهسانه و دموکراتانه و ئابین و فهرهنگانه دادهنین که بهسهرتاندا زال بن. خو به زل زانیان ئیزنتان پینادات که له ریگای مهدهنییهتهوه دان به مافی غهیری خوتاندا دابنن. ههر بۆیه ئهدهبیاتهکهشتان پره له بی ریزی به ئینسانی جگه له خوتان، بهلام ههر ئهوانه که بهسهرتاندا زال بوون دهبنه ریرهوی سیاسهت و ئابین و ئیدئولوژیان. بۆ ئیساتی ئهم بۆچونه بروانه میژووی پاش هاتنی ئهسکهمنهر و هاتنی ئیسلام و عهرهه و هاتنی مهغول و تورک و له سهه سالی رابوردوشدا، بروانه میژووهکهتان له گهل رۆژئاوا. هاتنی خۆمهینی و چهسهپاندنی بیرو باومری جههل پهروهرانهشی نه به پنی فهرهنگ و باومر و ئابینی کوردهکان بوو، بهلکوو به پنی فهرهنگ و باومر و ئابینی باومرهاندانی "فارس و رۆشفرانی ازماهترانی تههرانی" بوو. جا ئیستا جهنابت چۆن لاوی کورد به دواکهوتوو دادهنی و لاوی تارانی به پیشکهوتوو ههر خۆت دهبی و لامی بهدیوه.

ئهم وتاره بهم نهقله کوردیهه کوتایی پندههینم، تهفسیر و لیکدانهوشی و نههستی خوتان، نووسهری ئهم دیرانه تهنیا راوی ئهم نهقلهیه و هیهی تر. شاید این هم حجتی باشد برای عقب افتادگی ما کردها تا نظر سرکار عالی چی باشد؟!]

[له کوردستانات ههر ئاغایهک به شتیک ناوبانگی دهرهکرد یهک به بهیت بیژ و قام بیژهکانی، ئهوی تر به تاجی و نهسهپهکی. لهم ناوهدا ئاغایهکی تازمهپهگهشتوو هههبوو که به هیه ناوبانگی دهرنهکردبوو، ئهوش کهمایهسیهکی گهوره بوو، ئهوش دهههه له ناو سهراندا سهریک بییت. جهنابی ریش چرمهکان و ماقولهکانی تابهههی خوی کۆکردهوه بۆ ئهوه راوتهگبیریان له گهلدا بکا و چارهیهک بدۆزیتهوه. ئاکامی ئهم جوینه ئهوه بوو که ئاغا لۆتی و ورچهوانیک لای خوی رابگری و له کاتی میوانی و سهردانی ئاغاوات و گهوره پهپاواندا ئهوش خویهک ههلهکشئ و هونهری لۆتی و ورچه قولهکهی نیشان بدات. وای لیهات بهم نهزمه ئاغا ناوبانگی دهرکرد و بوو به "ئاغاکههی که ورچ و لۆتی" ههیه. بهلام ئهم ناوبانگه بوو به هوی گالتهه گهپجاری خهلهک و زۆرتر مایههی سهرشۆری بوو ههتا سهربهزرکردنهوه. ههر بۆیه دیسان مهجلیس بهستراو بریار درا ئاغا نههجاره کاریک بکات که تا ئهو عههد و زهمانه کهس نهی کردبییت. ئهوش ئههه بوو که ئاغا عیل له دانیهتن و میوانیهکاندا "تران" بدات. خوداوراستان دیسان ئاغا ناوبانگی دهرکرد و مهلبهههه و مهلبهههه ناوی دهرچوو، بهلام له شانس و ئیقباالی بهد ئههجارهش ئاغا دووچاری نهگههتی هات و بوو به مایههی گالتهه و گهپجاری خهلهک و لهوش خراپتر نیتر خوی بۆ رانههگیرا و ههوسار له دهستی خۆشی دهرچوو. تهگبیر های تهگبیر چی بکهمن؟ کوتیان تهنیا ریگا ئهوهیه دههولچیههک له گهل ئاغا بکهویت بۆ ئهوهی دهنگی نامهربوت به گوی بیسههران نهگات. خهلهکی "نازک بین" ئهم کههتهه بۆ ناساندنی ئاغا، دهیان گوت : ئهو ئاغایههی که تران دهکهنی و دههولئ بۆ لیدهههه.]

05/12/2004

- 1-ئهم فرمایشنامه له مایهیری بروسکه رۆژی پینچ شهمه 2ی مانگی دسامبر 2004 بلاو کراوتههه
- 2- بۆ ئاگاداری زیاتر له مهر ئهم بابتهه، نووسراوهیهکی سالی 1990ی خۆم به ناوی **کۆنگرهی فردهوسی و نهتهههکان بلاو دهکهسههه**، بۆ ئهوه بزانیان ئیمه تهنیا له گهل تاکه کهسهیک و رهوتیکی سیاسی رووبهروو نین.

کونگره‌ی فردهوسی و نه‌توهکان¹

له روژانی 24 و 25 مانگی خسرمانان (15 و 16 ی سپتامبر) به هیمتی بونیادی فرهنگی مه‌حوی و هاوکاری هیندیک ناومندی فره‌هنگی و هونری نیرانی له شاری کولنی ئالمان کونگره‌ی ریترگرتن له شانامه‌ی فیردهوسی له هولی زانستگای کولن به‌ریا کریا.

له‌م کوبونوه‌دا ئوستادانی زمان و نه‌دیبیاتی فارسی و فارسی زوانان له نیران، پاکستان، چین، ئالمان و ولاتانی تره‌وه به‌شداریان کردبوو که له ژیر سنیهری بارودوخ زانستی خوراسان له سهرده‌می فیردهوسی دا باسه‌کانیان گه‌ل‌له کردبوو که بریتی بوون له: لیکدانوه‌ی ره‌سن بوونی شیعره‌کانی شاهنامه، شاهنامه له چین، سرچاوه‌ی شاهنامه و حماسه‌کانی میلی، چارهنووسی شاهنامه، لاسایی کردنه‌وه له شاهنامه له هیندوستان، پال‌هوان و پال‌هوانی له شاهنامه‌دا، دوری فیردهوسی له پراسنتی ناسنامه‌ی نه‌توهی نیرانییه‌کان، سهریکی سهر پتی به سهر ته‌کنیکی چیروکی گیرانه‌وه‌ی فیردهوسی. ئه‌م باسانه له لایهن ئوستادان "عبدالجواد فلاطوری، دکتور محمد دبیر سیاقی، دکتور محمد ترابی، دکتور ربیع اله صفا، آقای علی اکبر سعیدی سیرجانی، دکتور احمد تمیم داری، دکتور احسان یار شاطر، دکتور جلال متینی، دکتور جلال خالقی" پښکشم کرا.

ریترگرتن له شاعیران و نه‌دیبان به تایبعت له‌م سهرده‌مه‌دا که گه‌وره گه‌وره‌کانی زمان و نه‌دیبیات وهک فیردهوسی و حافظ و... ده‌کونه بهر هیرشی دوژمنکارانی فره‌هنگ کاریکی گه‌ل‌یک به جیبه. هیچکات له بیر ناکرئ که چون له یه‌که‌مین کونگره‌ی شیعر و نه‌دیبیاتی کوماری ئیسلامی دا له سالی 1360 له تالاری رودکی (که پاشان ناوه‌که‌ی کرایه ومحدث له شه‌قامی حافظ که ناوی نه‌ویش گوردرا) نا‌غاگله‌ل حجازی، فدایی و خامنه‌ای (محمهد) نه‌دنامانی کومسیونی نیرشادی ئیسلامی و که‌سانیک وهک علی موعه‌لیم و سروش و... هیرشیان برده سهر فیردهوسی و نه‌ویان به لایهنگری فونودال و شا دایه قه‌لم و حافظ و خه‌یامیان کرده باده‌پهرست. ههر ئه‌م نا‌غاگله‌ل په‌نجه‌یان بو شیعره‌کانی نوسرمت رحمانی به بیانوی شیعی دور له نه‌خلاق راده‌داشت و هه‌لیانکوتایه سهر نیما و شیعی نوی فارسی ههر ههمویان بی نرخ کرد. له جیگای نه‌وانه دروشم ویز و هه‌لاسازکری ورمیه‌یی و په‌که‌هوتی شهر به ناوی شاعیر و نه‌دیبی موسلمانی نیرانی به خه‌لک قالب کرا.

هه‌روه‌ها له کات و ساتیکدا که به رسمی و نارهمی نه‌دیبیات و هونری نه‌توه‌ایه‌تی، نه‌توه‌کانی تر ژیرین ده‌خزین زمانی نووسه‌رانیان ده‌دوردرین، به‌ستنی ئه‌م چه‌شنه کونگره‌انه پښویست و جیگای ریزه. به‌لام لهو کونگره‌دا مانگه‌ل‌یکی کونه ئه‌مجاره له زمانی گه‌وره‌گه‌لی نه‌دیبیاتی نیرانه‌وه بیسترا که جیگای باس و لیدوانه. ئه‌م لیدوانانه دوبره‌بوونوه‌ی ههموو نه‌و گوتراوانه بوون که بیر و هزر و سیاست و فره‌هنگ و هونر و نه‌دیبیاتی نیرانی داگر توهه. و ته‌گه‌ل‌یکی وهک "نیرانی و ملیتی نیرانی"، "زمانی میلی" له‌م کونگره‌یه‌دا دوپات کرایه‌وه بهو مه‌به‌سته‌ی که نیرانی ههر فارسه‌کانن که به Persa و پارس ده‌ناسرین و زمانی نیرانیش یانی زمانی فارسی. وهک نه‌وه‌ی کورد، به‌لوچ، نازاری و... نه‌توه‌ نیین و هیچ دوریان له میژووی نیراندا نه‌بووه و خاوه‌نی سیاست و نه‌دیبیات و زمان و فره‌هنگ و هونری خویان نه‌بوون و نیین و کورد و به‌لوچ و نازری ههر فارسن. نه‌وش ههر نه‌و بوچوونه‌یه که عمره‌به‌کان سه‌بارت به رازی و ئینی سینا و غزالی و دینه‌وه‌ری و ئامیدی و شاره‌زووری و ئینی خولکان و ئه‌بولفیدا و ئینو‌حاجیب و ئینوسالچ و ئینو‌ئه‌سیره و که‌سانی تر هه‌یانه. عمره‌ب پښیان وایه له بهر نه‌وه‌ی نه‌وانه له ژیر ده‌سته‌لاتی عمره‌ب و ئیسلامدا و پاشان به زمانی عمره‌بی بهر ههمیان نووسیوه، به عمره‌ب نازوه‌د ده‌کرین، له کاتیکدا که نه‌و که‌سانه یان فارس بوون یان کورد بوون. ئه‌مه‌ گفتی عمره‌به‌کانه که ده‌لین: "ههر که‌س به زمانی عمره‌بی بهر ههمیکی خولقاندب، عمره‌به" نه‌وش که عبدالباسط عبدالصمدی قورعان بیژ و عباس محمود اعقاد دیاربکری نووسه‌ری عمره‌بی نووس، خویان بیژن کوردین ته‌وفیر نا‌کا و ته‌ی نه‌وانه نرخ نییه و به عمره‌ب ده‌ناسرین. شهری عمره‌ب و فارس له مهر عمره‌ب و فارس بوونی سینا و رازی به‌رده‌وامه.

مخابن له نیران به زوری چهک و سیاست و له ریگای کتیبی میژوویی پر له درو و پروپاگنده و له ریگای به‌کاره‌نانی ئیمکاناتی حکومتی، موچه‌خورانی به ناو نه‌دیبی فارس و نه‌فارس ئه‌م مانایه بلاوکرایه‌وه که نیران ته‌نیا له یه‌ک نه‌توه پښک دئ، که نه‌و میله‌ته‌ش میله‌تی نیرانه که زمانی رسمیه‌که‌ی فارسی و ئینی رسمیه‌که‌ی ئیسلامی شیعه‌ی دوازه ئیمایه. مه‌به‌ست لهو میله‌تی نیرانیش، فارسه‌کانی ئیستا و فارسه‌کانی کونه که مه‌زه‌به‌ی شیعه‌شی لی زیاد کراوه. ههر چه‌ند نازره‌یه‌کانیش له ریگای مه‌زه‌به‌که‌یانه‌وه که شیعه‌یه، نیرانی ده‌م‌م‌درین به‌لام زمان و فره‌هنگ و نه‌دیبیاتیان ره‌سمی نازم‌م‌دری و نه‌وانیش ده‌بی خویان له زمان و نه‌دیبیات و فره‌هنگی فارسدا بدوزنه‌وه. که وایه کورد و به‌لوچ که نه‌ زمانیان فارسییه و نه‌ مه‌زه‌به‌یان شیعه‌یه، نا‌که‌ونه ناو دیارده‌ی نیرانی و به پتی قانونی بنه‌رتی ههر دوو رژیم‌ی شاهنشاهی و ئیسلامی نه‌وانه ده‌که‌ونه دهره‌وه‌ی نه‌و تاریفه‌ی که نه‌وانه له میله‌تی نیرانی

¹ - ئه‌م نووسراوه‌یه به زمانی فارسی له هه‌فته‌نامه‌ی نه‌کسهریت زمانحالی ریخراوی فدایی نه‌کسهرت (ته‌شکیلاتی ئوروپا) له ژماری 323 ره‌زه‌ری سالی 1269 چاپ کراوه.

دهکمن. نهمهوکانی نه فارس و نه شیعه به پئی قانون تایفه و عهشیره و قوم و کهمایتی مزههیی ناودیرکراون که به میللت نانسرین. نهوان وهک بهشیک له نهمهوی فارس دهمیردرین که به زاراوگهلی ناوچهیی قسه دهکمن و عهشایری کورد و بهلوچ و لورن که لهوانه کوردهکان به "مهرزدارانی غمیور" ناودیرکراون که نیسلایمهکهی دهیینه عهشایری کوردی موسلمان و "مهرزدارانی کوردی موسلمان" له بهرانبر نهومدا که کورد باسی مافی خوی کردبی به "جیایی خواز" نازدهد کراوه که نهوش به تاوان دهمیردری، بوشیان توفیر ناکا که میللتهی کورد هزاران ساله له سمر خاکی خوی دهزی.

میژوونوسانی رژیمی شا به مووچهی شاهانه میژووی عهشایر و میژووی کوردیان دنووسی و دهیانویست بیسهلمینن که کوردهکان له تیرهی فارسکانن و یهک رهگهزن و زمانی کوردی زاراوهمهکی زمانی فارسییه و کوردهکان یهکیک له عهشیرهکانی سمر به فارس. (تورکهکانی لاو له تورکیه کورد به ترکی کیویی ناو دهبن که زمانی خویان له بیرکردوه، عهرب کورد به عهرب له قهلم ددهن.

نهم میژووه ههلبهستراوه و گهلیک فیل و تلهکهی دی تغیا بۆ توواندنهوی کورد بهکار هاتوه. ههرویه زمان و نهدهیاتی نهمهوکانی ژیرچهپۆکه قهدهغه دهکری. ههر نهو کاره که عهرب سمدان سال به سمر نیرانییهکانیان له وانه فارس و کوردیان هینابوو، حکومهتکانی فارس ههتا نهمرو به سمر نهمهوکانی دیکهی سهرزمینی نیرانیان هیناوه و دهیینن.

به داخوه نهم فکره کونه له کونگری فیردهوسیش به خهستی له قسهو باسهکاندا خوی دنوواند، یهکیک له وتاریژان به پالپشتی فیردهوسی و شاهنامه به حماسهتهوه دهفرمووی: "نیرانییهکان نیرانی دهمینهوه تهنانت نهگهر له کووری مانگیش بن" بهریزی باس له نهو "مهرزدارانه" دهکات که به سالان له حاند یونانی، عوسمانی و رومی پاریزگاریان له نیران کردوه. نهمیعت مههستی وتاریژ له موسافیری نیرانی کووری مانگ و مهرزدارانی نیرانی ههر ههمان فارسکان بوو. ههرچهند له نیوان سنووری نیران و عوسمانی و یونان و روم فارسیک نیشتهجی نهی.

له کونگری فیردهوسی له شاری کولن زور باسی "زمانی میلی"، "نیشتمان" و "نیران" کرا، باس له مهزنی و گهرومی نیران، زمان و فرههنگ و شاعر و نهدهییات کرا، باس له کارتیکردنی شانامه له چین، هیند، پاکستان، گورجستان و کوئ و کوئ کرا بهلام باس له شانامه له ناو نهمهوکانی ناو سهرزمینی نیران وهک کورد و بهلوچ و... نهکرا.

شانامه وهک سهرچاوهیک سهدکان یهکیک لهو کتیبانه بووه که له ناوهندهکانی زانستی و نهدهی کوردستان ههتا نهم دوایانه کهلکی لئورگیراوه. له کونگری کولن له شانامه به زمانگهلی جیاواز باس کرا بهلام ههچ باسیک له شانامه به زمانی کوردی و نهقالی کونی کوردستان نههاته گورئ. یهکیک له وتاریژان بۆ رهنگدانهوی کارتیکردنی شانامه له هیندوستان حهولی دها ههچ شتیک له قهلم نهکوی نهوی تر وردبینه به ههموو چین و ماچین دا دهگرا بۆ نهوه ناماری ریک و درست له بارهی نوسخهگهلی شانامه بداته دهست، یهکی تریان پیرستی باسهکان و ناوکانی شانامه له ههموو کتیبخانهکانی جیهان باس کرد، بهلام ههچ کام له بهشدارنی وتاریژ باسیکیان له نیران و شانامه له نیران نهکرد.

زمان له پال فرههنگ و فولکلور و نایین و سهرزمین و نابوریدا یهکیک له گرینگترین نیشانهکانی بوونی یهک نهمهویه، بۆ به حساب نههینانی ههر نهمهویهک بهر له ههر شت زمانی نهو نهمهویه دهگرن، نهو کاره که به سالان عهرب له گهل زمانی فارسی کردیان و کاریکی دزیو که به سالان له لایین ولاتانی نیران و عیراق و ترکیا و سوریا دهرحق به زمانی کوردی کراوه، که ههمووی نهوانه له لایین حکوتگهلی سهرمرووه نهجام دراوه و ناین ههمان کار له لایین کهسانی دیموکرات و راست ویژموه رمچاو بکری.

له نهدییان و زانیان و لیکولر و بیرمندانهوه که به شوین پهیداکردنی راستیدا دهرۆن و سهرتپای ژبیانیان بهوه تیدهپهرینن که شانامه بزار بکمن و لیک بدنهوه، نهم چاومروانییه ههیه که راست ویژ بن و له گهل خهلکدا راستیژانه قسه بکمن، راست نهویه که نیران سهرزمینیکی فره نهمهویه و نهوهی نهمرو به ناوی نهدهیاتی ملی ناوی لئیراوه و فارسی دهمیردری بهرهمی فهن و هونری ههموو نهمهوکانی نیرانه. نهگهر بهرهمی فکری، هونری نهدییان و هونرمندانی نه فارس له نهدهییات و هونری فارس دهرهاویژین، نهگهر ناوچهکانی نه فارس له نیران جیابکهینهوه، نهگهر نابوری نهمهوکانی نه فارس له نیران دابیرین و نهگهر ههر نهمرو له ههموو بواریهکان که باسکران نه فارسکان دهرباویژین، نایا نهوهی که دهمنینتهوه کهمایهتییهکی فارس نییه؟ بی گومان خهیالی نیرانیکی ناوا بۆ هاوولاتیانی فارس دلخوشکمر نییه.

که وایه دروست نهویه دان بهو هاوبهشیه میژووییهی، سهرزمین، فرههنگ، زمانی نهمهوکان نهو جوهری که ههبووه و ههیه دور له مهسلهحتی سیاسی نهم حکومت و نهو حکومت نهم ریکخراو و نهو هیلی فکری و سیاسی دابندرئ. نهو باسهی که له خوارموش دیت یهکیک لهو راستیانهیه.

زمانی کوردی یهکیک له زمانهکانی هیندو ئوروییه و له گهل زمانی فارسی خزمایهتبان ههیه که ههرکام بهیس و بنهوان و میژووی سهرهخو و نهدهییات و هونری تاییهت به خویان ههیه. له سهردهمی ماد و پارسهوه نهو دو زمانه له پال یهکدا ژباون و دوو لاینه کاریان له سهر یهکتر کردوه، بهلام ههرکام ریگای سهرهخوی بریوه. زمانی کوردی به هوئی جوغرافیای ولاتی کوردستان و بهرگری له خوی خهلکهکهی له حاند بیگانهکان به پیچهوانهی زمانی فارسی کهمتر کهوتته ژیر کارتیکردنی زمان گهلی عهربی، ترکی، مهغولی و...! زمانی کوردی پیوندهی له گهل زمانی

کونی خوی نهچراندوه به تایبعت له ناوچهی هورامان. زمانی کوردی دهولمهندی و بهرینی و قولی خوی ههیه و له دهورهگهل جیاوازا پالپشتی زمانی فارسی بووه.

شانامهش سهرای نهوهی شاکاریکی ئهدهبیاتی فارسییه، خهزینهیکه له وشه و زاراو و ناو و چیرۆکی کوردی. ئهم تایبتمهندیه شانامه دهکاته بهرهمیکی هونهری هاوبهش نیوان کورد و فارس. ههماسه و پالوانانی ناو شانامه ههماسه و پالوانهکانی کوردهکانیشن. کاوه قارهمانی نهتمههیی و ئهفسانهیی کورده و نهروژ جیژنی نهتمههیهتی کوردهکانه. ههکایهتهکانی شانامه ههکایهتی خهلهکانی ئیمهشن ههس بویه شانامه له ناو کوردهکاندا له روژههلاتی ناوهراسه پلهو پایهیی خوی ههیه، به تهی پهکیک² له بهشدارانی کۆنگره له دهروهی کۆنگره" شانامه زور به قولی له ناو کوردهکاندا جیگای خوی کردوتهوه" بهلام لهم کۆنگره و کۆنگرهگهلی هاوتادا لیکۆلینهوه و لیدوان تهنیا پیوهندی به یهک زمان و یهک نهتمهوه ههیه، ئهویش نهتمهوهی فارسه و بهس!

دهبی دانی پیدابنری که له ئیراندا نهتمهوهی تر ههس که فارس نین و میژوو و زمان و فرههنگ و داب ونهریتیان هی خویانه و به ههزاران ساله له سهس خاکی باوبهپیرانی خویان دهژین، که به ئیرانی ناودیر کران و فارس نین، ههس ئهه به ناو ئیرانی کرانوه یهکهمین کومهله خهلهکیکن که ههزاران سال بهس له ئیستا لهو شوینه نیشهجی بوون و زمان و فرههنگ و ئهدهبیات و داب و نهریتیان فارسی نییه و خۆشیان فارس نین.

دووری و تینهگهیشتنی هیندیکی له فارسهکان له نهتمهوهکانی تری ئیران و زمان و فرههنگ و ئهدهبیات و میژووویان جیگای سهسورمانه. به دهگهمن نووسهر، شاعیر و ئهدهبیی فارس زمان پهیدا دهبی که ئاگاداری میژوو و فرههنگ و زمان و ئهدهبیاتی نهتمهوهکانی تر بن، رهنکه ئاگاداری ئهوان له میژوو و ئهدهبیات و فرههنگی و لاتانی تری جیهان زور له سهروه بی، بهلام به راشکاوپیوه دهکری بوتری که نووسهران و هونهرمهاندانی فارس زهممهته ناوی چهند نووسهری کورد و ئازهری و بهلوچ بزائن. روژیک له زانستگای ئهسههان له ریزی سالۆنی نان خواردن دوو کورد به کوردی قسه دهکن، خویندکاریکی فارس که گوئی له قسهی ئهم دووانه دهبی دهپرسی ئهوه به چ زمانیک قسه دهکن؟ یهک له کچه کوردهکان دهلی به زمانی ئالمانی قسه دهکهن. خویندکاری فارس دهلی: "دهلیم زور له نینگلیسیهوه نزیکه! بیگانی بوون له گهل سهرزهمینی ئیران و نهتمهوهکانی تا ئهه جیگایه دهروا که ئوستادانی ئهدهبیات و فرههنگی فارسیش دهگریتهوه. یهکیک له ئوستادان له دهروهی کۆنگره له ولامی ئهم پرسیارهدا که شانامه چ دهواریکی له زمان و ئهدهبیاتی نهتمهوهکانی تر دا ههیه دهفرمی: "مههست ئهقوامی بچوک به لههههگهل مههلیس؟" جی خویتهی که مهزنهکانی فرههنگ و ئهدهبیات و هونهر بو ئاگابوون له خهزینهی فرههنگ و هونهری سهرزهمینی ئیران سهریک له فرههنگ و ئهدهبیات و هونهری نهفارسی ئیرانی ههلهپنهوه و بهرههههکانی کۆن و نوی شاعیران و نووسرانی نه فارس ههلهدهنهوه که بی گومان دهتوانی بیته هوی دهولمههه بوونی خویان و هونهر و ئهدهبیاتی نهتمهوهههیان.

ئههمهه شاملو که ئهم روژانه به هوی لایهنگری له زووحاک کهوتوته ژیر هیرش و له ماوهی شهو روژیکدا له بهس چاوی ئهه جهماعهته کهوتوه، لهو کهسانهیه که راستیهکی باس کردوه ئهویش ئهوهیه" فرههنگ و ئهدهبیاتی ئیران بهرهههیی هاوبهشی ههموو نهتمهوهکانی ئیرانه"، هههچهند شاملو خۆشی تا ئیستا ههنگاوکی بو ئاشنابوون له گهل نهتمهوهکانی تر ههلهپنهوهتهوه.

ئهگهر نووسهران و هونهرمهاندان بیانهوئ دور له شوونیسمی پیری فارس، هونهر و میژوو و ئهدهبیاتی ئیران باشتر بناسن دهبی سهرنج بدهنه سهههه نهتمهوهکانی ئیران و راستی ژبان له بههچاو بگرن، ئیران بی میژوو، فیداکاری، ئابوری، فرههنگ و ئهدهبیات و جوغرافیای نهتمهوهکانی سهرزهمینی ئیران بهدور له مافی بهرابهر و بهشدارای له ههموو بوارهکان لهوانه حکومهت، ئیراتیکی نادموکراتیک و دور له نازای دهمنینتهوه که ئهوه ئهدهبیات و هونهریش دهگریتهوه.

19 سپتامبر 1990 ئالمانی فدرال

زمانی کوردی، کوماری ئیسلامی و لهنته به دهستانی کورد

نهمرۆ 22,8,1381 له دانشگاهی ملی پێشوور، «بهههشتی» که لاسی فیربوونی زمانی کوردی به شیوهیکی نارسمی بههیمتی کهسانی دلسوز کرایهوه. نهوکهسانه‌ی لهماوه‌ی چهندسالێ رابوردودا له شارمکانی رۆژهه‌لاتی کوردستان و له دانشگاهانی ئێران حول دهمدن بۆفیرکردنی زمانی کوردی. کهسانیکن که نه‌تەنیا کارمەکیان رسمی نییه به‌لکو هیچ مووچم به‌راتیکیش وەرناگرن، به‌پێچهوانه‌ تووشی چه‌رمه‌سهریش دێن!

کوماری ئیسلامی ئێران له قانونی بنه‌ره‌تی خۆیدا دانی کروزاوی خۆی به‌وه‌ دانه‌وه‌ که زمانه‌کانی جگه‌ له فارسی وه‌ک دهرس بکوژینه‌وه‌. نه‌وه‌ 23سال له ده‌سته‌لاتی قانونی کوماری ئیسلامی ئێران ده‌گوزرێ که قانونه‌که‌ی به‌ پێ فرموده‌کانی قورئان واته‌ فرمايشته‌کانی خودا نووسراوه‌. بۆ هه‌م که‌سێک ئه‌م پرسیاره‌ دێته‌ پێش» ئه‌گه‌ر قانونی کوماری ئیسلامی وته‌ و فرمايشته‌کانی خوداوه‌نده‌، بۆ له‌ لایهن فرمانبه‌رانی خودا و ره‌سولێ خوداوه‌ جێ به‌جێ ناکرێ؟! وه‌ نه‌گه‌ر ئه‌م ماده‌یه‌ دژایه‌تی له‌ گه‌ل قانونی ئیسلام و ده‌ستورمکانی خوداوه‌ند هه‌یه‌ بۆ له‌ ناوقانونه‌که‌ دهری ناهاوێژن؟! ئه‌لبه‌ت ئه‌مه‌ ته‌نیا ماده‌ی په‌سه‌ندکراوی مه‌لاکانی خوێره‌ نییه‌ که‌ جێ به‌جێ نه‌کراوه‌، به‌لکو به‌شی زۆری قسه‌په‌سه‌ندکراوه‌کانی ئه‌یه‌تولاکان له‌ ماوه‌ی ده‌سته‌لاتدارایندا هه‌روه‌ک بقلی سه‌رئاو بووه‌ و ئه‌وه‌ی کردووبان له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی دیلین و ده‌ینووسن و په‌سه‌ندی ده‌کن یه‌کتر ناخوێنینه‌وه‌، ئه‌مه‌ش ته‌نیا ماوه‌ی 23سال نییه‌ و به‌لکو میژووێکی کونه‌ به‌ درێژی میژووی ئایینه‌که‌یان و ناکارمکانیان. که‌لک و مه‌رگرتن له‌ ئایین، ئیدئۆلۆژی، فه‌لسه‌فه، نێژاد و شتی له‌م چه‌شنه‌ بۆ مه‌به‌ستی ناینسانی و بۆ خاپاندنی ئینسان شتیکی تازه‌ نییه‌ و به‌ میرات گه‌یشتووته‌ ده‌سته‌لاتدارانی ئه‌مروێ ئێران!!

کوماری ئیسلامی ئێران یه‌کێک له‌و حکومه‌تانه‌یه‌ که‌ هه‌م له‌ دووکه‌وتوترین شیوه‌ و که‌رسه‌ و هه‌م له‌ نوێترین شیوه‌ و که‌رسه‌ بۆ خاپاندن و سه‌رچه‌ورکردنی خه‌لک که‌لک و مه‌رگرتن، نه‌ ته‌نیا سه‌ری خه‌لک چه‌ور ده‌کات به‌لکو توانیوه‌تی زۆر نووسه‌ر و هونه‌رمه‌ند و دوکتور و موهندیس و ماموستای دانشگاه و رابینێ که‌مه‌وانیش سه‌رئاش و سه‌رچه‌ورکه‌ربن و له‌ ئاکامدا خه‌لک بخاپینن و ده‌سته‌لاتیان درێژترو چه‌وره‌شی خه‌لک پتروپتربکه‌ن! له‌م ناوه‌دا به‌ هه‌موو جوړیک کلاو ده‌نینه‌ سه‌ری خه‌لکی کورد! بۆ ئه‌وه‌ش نه‌ ته‌نیا له‌ هه‌موو تاقیکردنه‌وه‌کانی 2500ساله‌ی شاهه‌نشاهی و 1424سال ئیسلام و 2000سال مه‌سجیه‌ت که‌لک و مه‌رگرتن، به‌لکو له‌ هه‌موو داهاهه‌مکانی زانستی و فکری و ته‌کنیکی شه‌رق و غه‌رب که‌لک و مه‌رگرتن. بو پێشیردنی مه‌به‌سته‌کانیان ته‌نیا مزگه‌وت و کلیسا و که‌نیه‌سه‌ به‌کارناهێنن به‌لکو رادیو، ته‌له‌ویزیون، گۆوار و رۆژنامه‌ و ده‌یان شتی تر ده‌گرنه‌ خزمه‌ت! زمانی نووسین و خوێندنی کوردی له‌ مه‌درسه‌کان یاساغه‌ به‌لام هه‌مان زمان بۆ خاپاندنی خه‌لک له‌ ریگای میدیاکانه‌وه‌ به‌ تاییه‌ت رادیو و ته‌له‌ویزیونی دوله‌تی ئازادی ئازاده!

کوردی سونی مه‌زه‌ب له‌ 23سالێ رابوردودا ئه‌وه‌نده‌ی باسی شیع و ئیمام و سه‌رجه‌م ئایه‌تولاکان به‌ زمانی کوردی بیستووه‌ که‌ زمانه‌که‌ش چرچ و لۆج و خواروخێچ بووه‌! کتێبه‌کانی مه‌درسه‌ هینده‌ی له‌م باسانه‌ تێدایه‌ و هینده‌ مه‌لا‌ی عه‌جه‌م و کورد و خاهه‌ری زینب و خاهه‌رانی کوردی زینب مه‌سه‌له‌ک، ئه‌م شتانه‌یه‌انه‌ چه‌پاندۆته‌ ناومیشکی مندالانی کوردوه‌، چاوه‌روانی ئه‌مه‌ ناکرێ ئه‌م مندالانه‌ به‌ هاسانی له‌ گه‌ل که‌سایه‌تی راسته‌قینه‌ی خویان ئاشنا بن.

لێره‌وه‌ ده‌توانین ئه‌م راستیه‌ ببینین که‌ هه‌موو نووسه‌ران و رۆشنییران و به‌ر هه‌م هینه‌رانی کورد له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان هه‌م کاریان گرینگه‌ و هه‌م چه‌توون و گران، له‌ به‌ر ئه‌وه‌ی نه‌ ئازادیان هه‌یه‌ و نه‌که‌رسه‌ی پێویستیان له‌ به‌ر ده‌ست دایه‌ بۆ به‌ر به‌رمه‌کانی کردن له‌ گه‌ل ده‌زگای گه‌وره‌ی راگه‌یاندن و پروپاگه‌نده‌ی کوماری ئیسلامی! له‌وانه‌ش به‌ده‌ر هینتا که‌سایه‌تی رۆشنییری رۆژه‌لاتی کوردستان، خاوه‌نی قسه‌ی خۆی نییه‌!

جیگای رۆشنییرانی کورد به‌ که‌سانیک له‌ باز نه‌ی خودی کوماری ئیسلامی پر ده‌کرینه‌وه‌ که‌ مامه‌ عه‌زۆ وته‌نی، له‌نته‌ریکی که‌م شو‌قیان به‌ده‌سته‌وه‌ گرتووه‌ و بوونه‌ته‌ چاوساگی خه‌لک و رۆشنییران! رۆژیک هه‌لاسه‌ ده‌کن بۆ دوو واحدی زمانی کوردی ئیختیاری له‌ زانستگای کوردستان، پاشان ده‌زگاکانی راگه‌یاندن له‌ ئێران و باشوری کوردستان و بروکسل و واشنگتون و پراگ ده‌که‌ونه‌ بلاوکردنه‌وه‌ی هه‌وال و تووێژ و له‌نته‌ر به‌ده‌ستان بۆ تووێژ و به‌ر ناکه‌ون، له‌م ریگایه‌وه‌ میدیای جیهانی به‌ پاره‌ و بێ پاره‌ ئه‌م قه‌وانه‌ لێده‌دانه‌وه‌! کورد کوته‌نی نه‌ پێچراوه‌ و نه‌دوراوه‌ شه‌قه‌ی دێ! هینتا ئه‌م دوو واحده‌ دهرسه‌ ده‌ستی پێنه‌کردووه‌ هه‌والی ئه‌نستیتۆ ده‌نگ ده‌داته‌وه‌ و برلینیه‌کان له‌م گۆه‌نده‌دا سه‌رچۆپی ده‌گرن!

له‌نته‌ر به‌ده‌ستانی کورد له‌ گه‌ل خاوه‌ن کورسیه‌کان هینتا نه‌یانئوانیوه‌ ده‌تمه‌ن له‌ کوماری ئیسلامی و مه‌رگرتن بۆ ئه‌وه‌ گه‌چی بێ بکرن و له‌ گوندیکی کوردستان دهرسی کوردی له‌ پای ته‌خته‌ ره‌شه‌که‌ بۆ منالانی کوردی پێ بنووسن، به‌لام ده‌توانن به‌ ملیون پاره‌ بۆ ته‌بلیغاتی کوماری ئیسلامی خه‌رج بکه‌ن، ئه‌وه‌یه‌ پێناسه‌ی سه‌ربازانی کوردی ئیمامی زه‌مان. گۆوارو بلاوکره‌مکانی کوردی که‌ به‌ ده‌ستی کورد خۆی، دامه‌زراون پۆل و پاره‌ی چاپیان نییه‌، هونه‌رمه‌ندانی ره‌سه‌ن له‌ هه‌زار لاهه‌ گرفتاری ژینای ناله‌بار و پرمه‌ترسین، نووسه‌ران راخه‌ری ژیریان بۆ چاپی کتێب ده‌فروشن! ماموستا‌کانی ره‌سه‌ن بێ پاره‌ دهرسی کوردی ده‌لینه‌وه‌، لاوانی دا‌براو له‌ سیستمی حا‌کم له‌ زیندان ده‌خه‌ژین و په‌تیا‌ن له‌ مل ده‌کرێ و به‌ جه‌سه‌قیل هه‌لیان ده‌واسن. له‌نته‌ر به‌ده‌سته‌کانیش هه‌موو ئاوا‌ته‌کانی نه‌ته‌وه‌ی کورد که‌ ده‌یان سه‌ری سه‌ربه‌زری وه‌ک قازیه‌کان و سه‌مکو و قاسملوی له‌ پایدا کیشراونه‌ته‌ پای سیداره‌، دادبه‌زینه‌ خوارێ و ده‌یکه‌نه‌ فیدای دا‌وی رۆژانه‌یه‌انه‌ و تێده‌کۆشن هه‌موو هینزی فکری کورد بکه‌نه‌ پا‌ژگه‌لی ئه‌م یان ئه‌و ده‌سته‌لاتداری نا‌و حکومه‌ت! زمانی کوردیش بو‌ته‌ پارچه‌ی سووری گا‌کوژه‌کانی ئیسه‌پانیایی که‌ به‌ ده‌ست گا‌کوژه‌کانی کوردی با‌زنه‌ی ده‌سته‌لاتداران له‌ ئێران را‌ده‌وه‌شیندری.

کوشتنی کهرامهتی کورد له جهندهکی نیسلامیدا

نهگهر له کوردستانهوه کاسیتیکي ویدیوتان به دست بگات و پاش تماشاکردنی بیز له خوتان بکنهوه، دهکونه چ حال و روژیکهوه؟ نهگهر له ریگای تلهفونوه بیستن که فلانه کچ و کوری نریک و ناسیوتان کهرامهتی لی نهستاندراوتهوه و به ژاری دستکردی نیسلامی نیرانی و نهفغانی تاسیندراوه چی دهلین؟ نهگهر بوتان بگپرنهوه فلانه موهندیس و دوکتوری هاوکلاسیتان که دوتی جیفرکی سیاسی و لافی کوردایهتی لیده و نیستا بوتی مروفیکي دزیو و بهساتی شهوانی له پال تریاک و هموو چشه خواردنهوهیهکی مهستی هینردا بهرپایه و کاری خراپ کردنی لاوانه، چ وشهگهلیک له سر زمانتان دسوروی؟

نهو فیلمی که دیاری ولات بوو کومهلک لای نیوان 20 هتا 25 سال نیشان ددهات، که له گیزاوی مهستیدا له ژورویکی پر له چهره دوکلهدا خویان به گورانی و موسیقا و لهش بادانهوه خهریک کردوه. موسیقا لهم کوردا موسیقا نییه، بلکه نهشته هینر و موخه دره و نیشاندیری کهسایهتی موسیقای ولاته کهمان نییه. لهم کوردا ههلهپرکی سهما و هونر نییه، لیره لهشی نینسان له بی فورمیدا گهمی پیدهکری. لهم کوردا جگهرکیشان بو خهم رواندن و خورددبونهوهی نهو نووسر و هونرمندانه نییه، که پنیان وایه نهو دوکله خولقینری هونر و بیر وهزری قوله. خواردنهوهی پیالهکانی و دکاش بو گهرم داهینانی لهش له سرمای سبیری و کوردستانا نییه و بو سر میزی باوی میوانی و رستورانکانش نییه. همووی نهوانه له مالهکانی نیمه دا بو رزاندنی لهش و روح و مایه نیینسانی و فکری مروفی جهوان بهکار دین.

نهو فیلمه له مالیکی ناسایی له شاریکی روژهه لاتی کوردستان ههلهگیراوتوه. بهشارانی نهو کوردهش نهو کهسانن که بهشی زوریان زانستگاکانی نیرانان تهواو کرده و کهسانیک لهوانهش پاشگهلی هونرمهند به ناوهکانیانهوه نووساوه. سالی 1354 له ناماری سالانهی نیراندا هاتوه که له پاریزگای کوردستان واته سنه 7 کس نالوده به مادهی موخه در بووه. هه نهو ناماره بو شماره کوردنشینهکانی نازمرباجانی روژناوا سی کهسه. ژماره ی هموو مهیخانهکانی نهو دوو پاریزگابه ناگاته 12، له هه دوو پاریزگاکه تمنیا پهک شوین بو لهش فروشی ژنان ههیه، ریژه ی نهو کهسانه که تووشی نهخوشی سفلیس بوون ناگاته 5 کس. بهراوردکردنی ناماری سالی 1354 له گهل 1383 ی نهو دوو پاریزگابه جیگای سرسورمانه. به پنی وتهی شمارهزایان له هه 5 لای کورد له شمارهکان سی کهسیان گیرودهی تریاکن. تمنیا له شاری سنه 150 کس نهخوشی نهیدزی ههیه. ریژه ی بنهماله له بهر پهک بلاوبوهکان نادیاره، ریژه ی سهکته کردن له ناو دایک و باوکان له پنهندی له گهل چاره رشی مندالهکانیاندا بهرو زوریبون دهچی.

کوماری نیسلامی نیران به پشتیوانی دهزگاکان و دست و پنهوندهکانی کورد، له کوردستان مهیخانهکانی بردوته ناو مالهکانهوه، لهش فروشی که به پنی داب و نهریت له ناو کوردا دزیو بووه، خزیندراوته ناو بنهمالهکانهوه، تریاک کیشان چوته سر کهولی نان خواردن. کومهلگای کوردستان وها له بهریهک روواوه که به دهگمن چاره ی نهو نهخوشیانه دهکری. له کوردستان خویندنکاو زانستگاکان به دهگمن جیگای فیربونی زانست و فرههنگی کومه لایهتی و پهروردن. گهلک له دایک و باوکهکانی ولات دردونگن له وهی مندالهکانیان بنیرن بو نهو شوینانه. به پنی نهو ههوال و پهلهگه نامانهی که دهگمنی. روژهه لاتی کوردستان بهرو تراژیدییهکی نهتهوهی دهروا. سرجهم بنهمالهکان، حزبهکان و خیلی فرههنگ سازان و پسپوران له حاند نهو کارساته دا بی دهسته لات دنوینن. بی دنگی و خو گیل کردن و به کهم زانینی رووداوهکانی روژانهی کوردستان دهتوانی نهتهوه کهمان بهرو ههلهذیر بهریت.

پاییزی 2704

له خودا و پيغمبهر و دهولت دترسم!

شەوی سێ شەممە 10.12.2002 له نیوان سەعات 19.45 هەتا 20.30 تەلەفۆنی مەدیا فیلمیکی دۆکۆمنتاری نیشان دا که جگە له کاریکی هونەری، کاریکی ژورنالیستی ژیرانه بوو، له حەینی کات، داستانیکی خەمباری ژیانی مروقی کوردی له رۆژەلاتی کوردستان دەگیراوه. وینەکانی ئەو فیلمە و مېرھینەری فیلمەکەم سینهماگەری کورد بەھەمن قوبادی "دەمێک بۆ مەستی ئەسپەکان" و ھەروەھا "رەمە" و "رینگای" ناوداری کورد یەلماز گونێ بوو.

ھەر سێ فیلم رەنج و نازاری کورد، دەستەم یەخەبوونیان لە گەل سروشت و دەزگاکانی دەستەلات بە زمانی جیا جیا دەگیرنەو! ھەرچەند ئەم سێ فیلمە لە سێ کات وزەماندا و لە سێ بەشی کوردستان ھەلگیروانەتەو، ھەر سێکیان چارەنووسێک دەردەخەن که یەک چارەنووسە!

قاچاچپانی فیلمی شەوی سێ شەممە ئاکتوری سینهما نەبوون، ئاکتوری ژیاں بوون، که پەیداکردنی نان ئەوانی گەیندبوو سەر شاخەکان، ھەتا لە گەل سروشتیکی تەر و تووش تیکەون! حەوانی دەستبەسەر و ئینسانی دەستبەسەر لە یەک چارەنووسدا ھاوبەشن! مان و نەمان! یەسترو ئەسپ بۆ باس کردن لە چارەنووسی خۆیان زمانیان ناگەڕێ بەلام خاوەنەکانیان دەلێن:

" بیکاری، بێ زەمینی و بوونی ژن و مندال و بنەمالە و پەیداکردنی نان، ئەوانی کێشاوتە ئەم کێو سارد و پربەفرانە!" ئەوش تەنیا چارەنووسی کوردەکیە و عەجەم نانی لە شاخی نەکووتو!

کاروانەکە لاوانی کەم تەمەن و مروقی بە سالاجوی خاوەن نەوشی گرتۆتە خۆی و نیشانە ی چارەنووسی وەک یەکی نەسلەکانی کوردی دەورەکەن. قاچاچپەکان دەلێن ھەمووشت قاچاخ دەکەین، لە وکاوە ھەتا جگەرەو شتومەکی تر! لەو رینگایەدا ئەگەر سەرمانەیان کوژێ، مینی ئیسلامی و ھیزی نیزامی حکومەتی ئیسلامی دەیان کوژێ، کوژراوەکانیش لە سەر ئەوشاخە بەرزانە گۆرستانی خۆیان ھەیە! قاچاچپەکان گۆرانی دەلێن، ھەلدەپەرن و بە سەر و لاتەکەیاندا ھەلدەلێن! ئەگەر قاچاچپەکانی سینهمای جیھانی مروقی دزیو و ناتەرز، قاچاچپەکانی کورد مروقی بێ نازارن و نیشانەیکن لە ولاتیکی داگیرکراو، وینەیکی تەواوی سیاسەتی گەندەل و سیاسەتمەداری گەندەل. گەندەلی سیاستەمداران و دەستەلات دارانی ئێران کە لە سنووری ئەخلاق ئینسانی تێپەریووە لە قسەکانی ئەم قاچاچپەدا دەردەکووێ کە لە ولامی ئەو پرسیارەدا کە لە چی دەترسی دەلێ:

"له خودا و پيغمبهر و دهولت دترسم!!؟؟"

10.12.2002

زړه "رؤشنبیران" ی کورد و پهر مپیدانی گندهلی!

کومهلگای هونری و رؤشنبیری دايم مروفي بېرگندهل وناکار دزيوهی به خوښهوه ديوه. کم نهبوون نهو کهسانه که به ناوی فرهننگ و هونر بې فرهننگی و بې هونریان جار داوه و ژبانیان پر بووه له پیسی و چهپلی. کم نهبوون نهو پینووس به دهستانهه که دزی مروفايتهی و دزی بهرژومندییهکانی نینسان کاغزبان رمش کردوتهوه. کم نهبوون نهو زړه میژوونووسانهه راستی میژوویان بهرناوهژو نووسیوه.

نهموهی کورد له بواری فرهننگ و زانست و بیرو هونردا له لایهک مروفي پایه بلیندی به خوښهوه دیتوه و له لایهکی ترموه گهلېک مروفي دزیوی له ناوخویدا ریگا داوه. میژووی ترسهمان بهشیکي به دهستی ترسهنووسانی خومان داریژراوه. فرهننگی له بهر یهک ترازاو و پر له چهوتی و ناحزیمان له لایمن بهشیک له خومانهوه شویندراره. زمانی روژانهمان جیا له دوژمنایتهی نهپارانمان، بهشیکي له لایمن زمان لارهکانی خومانهوه خواروخچ کراره. هونری کون ونویمان جیا له دهلالانی هونری بیگانه وخوږی به دهستی کولکه هونرمهندانی خومانهوه له گریژنه درچووه. ههمووی نهوانه بوته هوئی نهوه له هیچکام لهم بوارانهدا پیناسهه روونمان نهی.

له بهره بهیانی هزارهه سیهمدا، له دنیاى پر له پیومندییهکانی ماهواریهی و نینترنیتی و له ژیر سیبهری گلوبالیسمدا به ناوی هونر. به ناوی فرهننگ به ناوی رؤشنبیری. به ناوی شورشى فکری. بهناوی فلسفه، به ناوی نایین، به ناوی دهیان رهنگی تینووی و به ناوی مودیرنيسم، پیسی و چهپلی و بې هوږیتهی و گندهلی پهره پیددری.

فلان ناغا بهناوی زانست و بیرو زانستی و فلسفه، هم گیزاوی فکری بو خوی ساز دهکات و هم زانست دهکاته گوپال بو دربرینی بیرو بې سهروهبههه بوقرگرتووی کونی نوروپی. نهو بیروهی که خهلکی نوروپا خوشیان ناوری لی نادهنوه، بهلام نهه تاکمه کردویانهته خوراکی فکری روژانهه خویان درخورادی خهلکی ددهن.

نهو رهوته سیاسی و کومهلایتهی و فکریانهه که له روژناوا به بن بهست گهیشتون و به موزخانهکان نهسپاردرون، له کوردستان بازار گهرمی بو دمهکری و همر وک کالاکانی تری روژانه که "کاتیان به سهرچووه" به کالای نابی نوروپی دهفروشرین. دهیان کس به ناوی نووسر و بیرومهند و دوکتور و پروفیسور و رومان نووس وشبیربیژ و هونرمهند و سیاسههمدار و چاومدیری سیاسی وک قارچک سهریان درهیناوه و به چوار روژ له ریگای میدیای نارهنی کوردهوه به سهر خهلک وکومهلگاکهدا داسهپیندرین، بو نهوه له ریگای بیرو گندهلی نامروفايهانهوه میشکی مروفي کوردی پی بشونهوه. دهبیستین فلان شاعیر که تا نیستا چند کتیهه شیعری بو خوشهویستی نیشتمان و هونر و فرهننگ بلاو کردوتهوه له گهل هارپیهالکانی هونرمهند و رؤشنبیری خوی، گهیشتونته نهو ناسته که پیلان دابریژن بو لهداو خستنی کچان. بو نهوهی فلان کچ بکیشنه فلان جووجهخانه، فلان نیداره، فلان مال و فلان شیرکمت همتا له ژیر ناوی پیشکومتن و نازادی عیشق دا، له گهل تیکهل بن و پاشان به نهمانی کوماری نیسلامی ویلی کهن و یان رهوانهه شارهکانی تری کوردستان و نیرانی بکهن بو نهوهی دوکتور هاودهستهکانیان به پاره پهردهی دراویان پینهکاته. نهه تاکمه که نهمرؤ له روژنهلاتی کوردستان و نیران ژمارهیان له زیادبووندایه له ههمو شارهکانی کوردستان له ژیر ناوی هونر و فرهننگ و پیشهه جیاوازا داودهستی جنایهتکارانی کوماری نیسلامی دهکهن که زیاتر له 25 ساله به ههمو شیهویهک بو بلاوکردنهوهی گندهلی و پیسی وچهپلی و بو به لاریدا بردنی کچان و کورانی کورد تیدهکشئ.

دونی پاسدار و خواهر زینب به ناوی نیسلام خهریکی به لاریدا بردنی لاوانی و لاتهکهمان بوون، نهمرؤ به ناو نووسر و هونرمهند وشاعیر و ناغای نوستاد و دوکتور و پروفیسوری خومان له ژیر ناو وپوزی مودیرنيسمدا ههمان کار دهکهن. فلانه کس بهوه رازی نابی که فلانه کچی خستوته داوهوه. لههوش زیاتر له گهل خوی هملی دمهکری و به بیانووی سیاسی و رؤشنبیری و هونری بو باشوری کوردستانی دهبا بو نهوه له ژیر بهرهلای باشوردا، نازادی ههمو کاریکی ههی. گندهلی تهنا له بازنهه نهه کهسانهدا نهماوتهوه بهلکو تشهنهه کردوته ناو بنهمالکانهوه. زور لهو کهسانهه که له روژناواوه گهراونهتهوه کوردستان باس له زړه شورشگیزانی دونی دهکهن که نهمرؤ ههژدیهای حصوت سهریان لی درهاتووه و له ههمو شت بو گندهلی و عهیش و نوش کهلک و مردهگرن. له گهل همر بنهمالیهکدا قسه دهکهی هاوار و نالهیهتی، زور له بنهمالکهن بهرگهی نهه هیرشه بهربلاوه که له ناوهوه و دروه دمهکریته سهر کهرامتهی خویان و ژن مندالیان ناگرن.

کومهلېک لهم گورگهپورانهه ناو فرهننگ و هونر و رؤشنبیری و سیاسهتی کورد. داردهستی راستهوخوی کاربهدهستانی کوماری نیسلامی نیرانن. گهلېک لهوانه به هزاران قلممبار خویان دهگینه نوروپا و به بیانووی جوربهجور له ریگای دهلالانی باشوری و باکوری و لایهنهکانی سیاسی و فرهننگیهوه، پیومندی له گهل کهسانی چالاک دمهکرن بو ناگادار بوون له کارو باریان و راپورت نووسین بو نهربابانیان. نهه سیاسهته به سالانه له باشوری ولایتیش بهریوه دهچی.

جیگای گهلېک سهر سوورمانه کاتیک مروف بوی دردهکهوئ فلان دمهراستی کاری فرهننگی و هونری و روژنامهوانی و میوانی سهرهمی کور و سمینار و کونگرهکان، نههه پیشهیان بی. له ماوهه چند سالی رابوردودا دهیان جار له ناوه و درهوی ولات ناگاداری نهه ناکاره دزیوانهه نهه جماعهته کراوین. دهبی نهه تاکمه به خهلک بناسیندرین و له مهیدانی فرهننگ و هونر دور بخرنهوه. نهری هیزه سیاسیهکانی کوردستانیشه بو بهرژومندی کاتی خویان چاو له رمبازینی نهه کهسانه نهوقینن و به ناوی رؤشنبیر له مهفرهکانیان دالدهیان مدهن.

هونه رمه ندان و نووسه رانی په سه نی روژ هه لاتی کوردستان

نووسه ریک له ولامی نه م پرسیاره دا، که بو سه فریکی ئورویا ناکه؟ دلئ: "من پاره ی ئه ونه دهم نییه ههفته ییک له تاران بمینمهوه جا چ بگات به ئورویا". نووسه ر و وهرگیریک هوی چاپ نه کردنی کتیبه کانی له م ولامه دا کو ده کاته وه: "هه ر نووسه ریک کتیبیک له چاپ بدات بو حهوت پشتی عاقل ده بی". دهر هینه ریک سینه ما بو ته او کردنی دوا فیلمه که هی ماله که هی خوی ده فروشی. بهر پرسی یه کیک له گروپه کانی موسیقای ره سنی کوردی ده لئ: "بو بلاوکر دنه وهی دوا بهر هه ممان زیری ژنه کانمان فروشتووه". هونه رمه ندیک ره سه نی شانوی کوردی که له ته مهنی چل و پینج سالی دا عه مه لیاتی دل کراوه 3، بو پیشکه شکردنی کاره کانی له سه ر سه کو ده سته موکراوه کانی ئیسلامی، له گهل ژیا نیکی پر له ژان ده سته و به خه به. هونه رمه ندیک گه ره ی ولاته که مان له ولامی ئه م پرسیاره دا که نایا کو ماری ئیسلامی یار مه تیت ده دا؟ ده لئ: "کوره نه ولا / هه ر له کو لم بینه وه و نه وهی خه لکیش ده مداتی لیم نه ستینن هیچم لیبان ناوی."

ئه وه و ده بیان گیرانه وهی تر هه به که ژیا نی پر له ژانی هونه رمه ندان و نووسه رانی ره سنی روژ هه لاتی کوردستان ده ر ده خن. ژیا نی ئه مرؤ ئه م خیله ئیسانه، ئاوینه و دریزه ی ژیا نی هونه رمه ندان و نووسه رانی پیشتره له م به شه ی کوردستان و هاوتای ژیا نی نووسه ران و هونه رمه ندانی به ئه مه گی کو چه ره له ده ره وهی ولات. ئه م سه لاله به له هه ر بواریکی نووسین و هونه ردا کار بکه ن و له هه ر شوینیکی جیهان بژین، چه ند تاییه ته مند ی له یه کیان نزیک ده کاته وه. راست بیژی، ئه مینی نیشتمان و خه لک، ریزی هونه ر و وشه و فر هه نگ، پایه ندیوون به بایخه کانی ئیسانی و شاره زا بی پیشه بی. ئه م تاییه ته مند یانه هونه رمه ندان و نووسه رانی کورد له هونه رمه ندان و نووسه رانی ره سنی جیهانی نزیک ده کاته وه، که نه مرؤ له گهل هیرشینی که به ر بلاوی دژه هونه ر و فر هه نگ رو به رون که له ریگای میدیا و بازاری گهنده له وه په ره ی پیده درئ و ژیا نی فر هه نگی ئیسان ده خاته مه تر سییه وه. له م به ستینه دا کاری هونه رمه ندان و فر هه نگه سازه ی کورد گهل یک دژوار تره، له بهر نه وهی له لایه ک دژ به ری فر هه نگی پوکاو و دوا که وتوی دژی ئیسانی کو ماری ئیسلامی و رابه رانی گهنده ل ئاکاری ئه م سیستمه ن و له لایه کی دی رو به رووی شالای بی فر هه نگی لایه نه گهنده له کانی جیهانین و ده بی له گهل لایه نه چه وته کانی ناو فر هه نگ و داب و نه ریته ته رسه کانی خو شمان ده سته و یه خه بن. له وه ش زیاتره ده بی به ره به کانی له گهل زره نووسه ران و هونه رمه ندانی گهنده ل ئاکاری ناو خو مان بکه ن و سیاسه ته رزیوه کانی دژ به فر هه نگی کورد که له لایه ن کو ماری ئیسلامی ئیران و دام و ده زگا کانییه وه ره چاو ده کری پوو چهل کهنه وه. پهیره و کردنی ئه م ئه رکانه پله و پایه ی بهرز و مرو قانه ی په یام به رانی فر هه نگی ئیسانی کورد به رزتر ده کهنه وه و ناو و ریزیان هه ر ده م بهرز راده گیری.

³ - به داخه وه ئه و دو سته له میژ بیه به، سالی 2005 گیانی له ده ست دا وه، نار شیویکی گه ره ی بو شانوی کوردستان له پاش به چی ما وه.

روژه‌لای بی میدیا و هونری زیندو!

مانگی دستکرد "دنگ و رنګی دستکردی کورد" دهگینینه ماله کوردهکان له ولات و همدهران. زوربهی هره زوری بهرنامهکانی تلهوزیونه کوردیهکان بهرهمی بیری تسک و هونری نزم و تهکنیکی نزمتره. رهنګه 5 لسهدی هممو بهرنامهکان بهرهمی هونری بابخدار بن که بو سازکردنیان کات سهرف دهکری و رهنجی له گه‌لدا دهکیشری که نوبیش له ناو نهود و پینج سهدی باقیدا گووم و ون دهبن.

دهسته‌لای تهنگی فکری- حزبی و ئیداری، لاساییکردنه‌وهی مودیرنیزم و گلوبالیسم له شیوهی موبته‌ملدا، بی هونرکردنی هونر، به حساب نه‌هینانی بینر و رادهی بیروهوشی، گالته‌کردن به تهکنیک و که‌لک و مرگرتن له تهکنیکی سهردم، تلهوزیونه کوردیهکانی پیک هیناوه. دهرگای ئهم تلهوزیونانه به سهر زانست، فرهنګ، هونر و نهدیبیاتی نهمرویی جیهاندا داخراوه و کوردستان له ریگای تلهوزیونه‌کانیه‌وه بوته دورگه‌یهکی دابراو له جیهان، لهوش زیاتر به دهگمن هونرمندان و نووسهران و بیرمندان نازادی کورد و بهرهمه‌کانیان ریگیان ده‌کویته ئهم تلهوزیونانه. له تلهوزیونانه‌ها ته‌واوی هونر له گورانی و گورانی بیژیدا کو بوته‌وه و باقی هونرمکان له‌م دهرگیان‌ها بی نازن. کهسانیک به ناوی هونرمند و گورانی بیژ به تاییهت له دهرموه‌ی ولاته‌وه به خه‌لک دناسیندیرین که نه گورانی بیژن و نه پیشه‌یان گورانی بیژیه. جیاوازی ئهم تاقمه له گه‌ل هونر و هونرمند کاتیک دهرده‌کوهی که جاریک له جاران گورانی بیژیکی لیهاتوو و شاره‌زا و هونرمند ده‌بیته میوانی ئهم تلهوزیونانه. تلهوزیونه کوردیهکان به گشتی پالیشتی نزمترین بیر و فکر و هونر و فرهنګن. نهمه‌ش ئه‌وان ده‌خاته ناو ریزی نزمترین تلهوزیونه‌کانی نهمه‌هکانی دهسته‌لانداری دهوروبه‌ریان.

له ماوهی چند مانگی رابوردو کومه‌لک گورانی و ویدیوکلپ له هونرمندانی روژه‌لای کوردستانه‌وه گه‌بشتوته دستم. هیچکام له گورانی و ویدیوکلپانه له هیچکام له تلهوزیونه‌کانی کوردیه‌وه نیشان نهدارون و رهنګه گورانی بیژان و هونرمندان پیک هینهری ئهم کاره‌هونریانه‌ش بو بینر و بیسهری کورد ناشنا نه‌بن. بیستن و بینینی ئهم کاره به پیزه هونریانه له لایه‌کوه جیگای دلخوشیه و له لایه‌کی تره‌وه جیگای داخ و کهسهر و بیزاریه، بیزاری له دهسته‌لانداری تلهوزیونه کوردیهکان که دوورن له هونرمندان. ئهم هونرمندان له دهرموه‌ی میدیای کورد هونر ده‌خولقینن و به پیچه‌وانه‌وه تلهوزیونه کوردیه‌کان په‌ره به بی هونری ددهن. هونرمندان روژه‌لای بی میدیا و بی تلهوزیون له ژیر ناله‌بارترین بارودوخدا بهرهمی هونری ده‌خولقینن.

پیشتر باسم له سینهما، شانۆ، و هه‌لپه‌رکی له روژه‌لای کوردستان کردوه. موسیقا به‌شیکی تری هونری کوردیه که له ده سالی رابوردو به پان و به‌رینی هممو روژه‌لای کوردستان، په‌ره‌ی ساندوه. هیچ شاریکی روژه‌لای کوردستان نییه که چند تیبی موسیقا و هه‌لپه‌رکی و کومه‌لک لاری لیزانی بو دروستکردنی ویدیوکلپ نه‌بی. سینهما، هه‌لپه‌رکی، ویدیوکلپ، شانۆ، موسیقا و نهدیبیات له روژه‌لای کوردستان به‌رمو پرۆشویونالیتهت ده‌چن و له گه‌ل قول بوونه‌وی هونر زهرفی تهنگی سیاسی و کومه‌لایه‌تی و ئیداری و ئایینی له به‌ر یه‌ک دهرترانین.

جیل و به‌ره‌ی نوئ که هممو‌یان په‌رموده‌ی ناو سیستمی کوماری نیسلامین به‌لگه‌ی به‌زاندنی سنوره‌کان و چوارچیوه ته‌سه‌که‌کانن. فرشادی مورادی، حه‌سه‌ن زیافه‌تی، عه‌بدولاً په‌رتوئه‌نداز، ئه‌حمه‌د نازدار، یوسف نووری، ره‌زا به‌ختیاری، به‌ها محهمه‌دی، دل‌سۆز، شاخه‌وان و ده‌یان گورانی بیژری دی نهدامانی نوئی بنه‌ماله‌ی گه‌وره‌ی موسیقای کوردین. له‌م ناوه‌دا جیگای مندالان و میزمن‌الان ته‌واو به‌رچاوه. بینینی کچوله‌یه‌کی 12 سالانه‌ی سهرچۆپی کیش، بیستنی یوسف نووری کرماشانی وه‌ک گورانی بیژ و بینینی کچان و کورانی زور هونرمند له ویدیوکلپه‌کاندا نیشاندهری هه‌لدانی بیر، هونر و هونرمنده. گه‌لک له ویدیوکلپه‌کان له روژه‌لای کوردستان نه‌ ته‌نیا لیزانانه و هونرمندانه دروست کراون به‌لکو زور به‌رپرسیارانه ناوریان له هونر و فرهنګ و فولکلوری کورد داوه‌ته‌وه. تیبه‌کانی هه‌لپه‌رکی که له ویدیوکلپه‌کاندا دهوری تاییهت ده‌گیرن جار هه‌یه که هه‌لپه‌رکی کوردی هه‌ئا نیشاندانی دراما به‌رز ده‌که‌نه‌وه. ویدیوکلپی "خان هاتگه" به‌ ده‌نگی ئه‌حمه‌د نازدار و به‌شدار تیبی هه‌لپه‌رکی "خان"ی شاری سنه و ویدیوکلپی "لچکه زهر" به‌ ده‌نگی گورانی بیژری گه‌لک لاری یوسف نووری له شاری کرماشان و به‌شدار کومه‌لک تیبی هه‌لپه‌رکی ناوچه‌کانی کوردستان ته‌نیا دوو نمونه‌ی که‌می ئهم کاره سهرکه‌وتوانن.

هه‌رچند نهمروئ ئهم هونرمندان له دهرموه‌ی میدیای کوردی راوه‌ستان، به‌لام له ناودل و میشکی خه‌لک و هونرناساندا جیگیان هه‌یه. ناوه زیندوه‌کانی موسیقای کوردی به‌ خه‌لکی کورد و هونرناسانه‌وه زیندوون نه‌ به‌ میدیا و حزب و دهسته‌لاته‌وه. دهسته‌لای راسته‌قینه‌ی ئینسانیش نه‌ ته‌نیا له کوردستان به‌لکو له هممو جیهان له دهستی فرهن‌نگه‌په‌رموراندا بووه کورد و هونرمندان بیرمندی کوردیش به‌شیکن له فرهن‌گی گه‌وره‌ی ئینسانی که نهمرو و به‌ر هیزشیکی به‌ربلاو که‌وتون! به‌رپرسیانی تلهوزیونه‌کانی کورد ده‌بی ولامی ئهم په‌رسپاره به‌نه‌وه که ئایا ئه‌وان له ریزی هیزشکران دان یان له ریزی فرهن‌گ و هونرسازان!؟

دهبی هاوکاری بهکتر بکمن. یهک گرتن و هاوکاری کردنی نووسهران و هونهرمهندان له گهل بهکتر نه تهنیا زهرهری بۆ تاک تاکي ئهران نیبه بهلکو به پیچهوانه به سوودی تاک تاکي ئهوانه و به گشتی به سوودی هونهر و فهرهنگی کورده و به سوودی دۆزی کوردیشه. رهنگاورهنگی له هونهر و فهرهنگدا دهبیته هوی دهولمهاند کردنی فهرهنگ و هونهر. یهک گرتنی ئهم خیلهو چالاک بوونیان له ناوخۆ و دهرهوهی کوردستان دۆزی سیاسی کورد بهرمو پیش دهبا و پیش به پوانخواری و داسهپاندنی دهستهلاتی نادموکراتیکی هیزهکانی سیاسی کوردیش دهگری. یهک گرتنی ئهم هیزه له رۆژهلاتی کوردستان دهتوانی پیش به دوبارهبوونهوی ئهو تراژدییهانه بگری که له باشوری ولات بهرۆکی دهیان هونهرمهاند و نووسهر و زانا ورۆشنیبری کوردیان گرت. ههروهها پیش به دووباره بوونهوی تیرۆری شهخسیت و کهسایهتیه سهر بهخۆکان بگری، که له سالی 1358 له رۆژهلاتی کوردستان رووی دا.

ئهگهر ههر کام له ئیمه نووسهر و هونهرمهاند و زانا و پسپور ورۆشنیبری گهلهکهمان بین. که میژووکی تالی ههسووه و بهشی زۆری به دهستی ئیمهمان بیک هاتوه. دبی له بارودوخی نهرودا ولامی یرسیاری سهردهمی خومان بدینهوه و ههنگاوێک بۆ بهختهوهی نهتهوهکهمان ههلهپینیهوه. ههنگاوێک که خۆی له یهک گرتنی نووسهران و هونهرمهندان و روشنیران و فهرهنگسازاندا دهبیتهوه.

2003/7/18

هونەر و ریکخراوی هونهری کورد له "کۆمه‌لگای کورد"

مه‌به‌ست له هونەر کام هونهره؟

هه‌گه‌ر مه‌به‌ست هونهری موسیقا، شانۆ، سینهما، نه‌قاشی، سه‌ما و هه‌لپه‌رکی بیته! باس کردن له هه‌ر کام له هونهرانه له پێوه‌ندی له گه‌ل سه‌ر دێری باسه‌که‌دا جیاوازه. جیاواز له لایه‌نی هونهریی، ریکخستن، بازار و پێوه‌ندی هونهره‌که له گه‌ل خه‌لکدا! شانۆ، سینهما و سه‌ما و هه‌لپه‌رکی له هونهرانه‌ن که به کۆمه‌له‌ که‌سێک نه‌ج‌ام ده‌درین که ریکخستنی تایبه‌تی هه‌لده‌گرێ، ئه‌و کۆمه‌له‌ که‌سه له کاره‌که‌یاندا له گه‌ل گه‌ر و گه‌رفتی هاوتا روه‌رو نین. هه‌ر بۆیه له مه‌یدانی هونهریشدا چاره‌نووسیان گه‌لێک جیاوازه، به‌لام کوردی بوونی هونهر و کوردبوونی هونهرمه‌ند و چۆنیه‌تی گۆمه‌لگای کورد، ئه‌وانه هاوچاره‌نووس ده‌کات بۆ ئه‌وه ریکخراوی خۆیان هه‌بێ!

له رۆژی جیهانی شانۆدا ده‌بوو باسی شانۆ و گه‌ر و گه‌رفته‌کان و باری ریکخستنی ئه‌م هونهره له هه‌ر چوارپارچه‌ی کوردستان و ده‌روه‌ی و لات بکرده‌ی، شانۆیه‌ک که پیرانی شانۆ له باشور ده‌لێن له گیانه‌ه‌لا دایه. شانۆیه‌ک که له باکور ده‌ست و یه‌خه‌ی ژاندارم و قه‌ره‌قول و پۆلیسه، شانۆیه‌ک که له رۆژه‌لات له چارشوی ره‌شی ئابین پێچراوه و ره‌نگه‌کانی نه‌ته‌وه‌یی و فه‌ر هه‌نگی و زمانی کوردی، لێ زه‌وت کراوه و بۆته شانۆی ده‌سته‌مۆکراوه و به‌ر ئاوه‌ژووکراوی ریکه‌که‌کانی شانۆی تاران، که ئه‌ویش خۆی به‌ر ئاوه‌ژووی ئه‌وروپایه. شانۆیه‌ک که له رۆژئاوی و لات له گه‌ل خه‌لکه‌که‌ی ناسنامه‌ی لێ زه‌وت کراوه. ئه‌مانه و ده‌یان باسی دی ده‌بوو له‌و رۆژهدا باس بکرێ. به‌لام کوردبوون و دۆزی کورد و چاره‌نووسی پرله‌ کارمه‌ساتی کورد و هونهره‌که‌ی، مرۆف هان ده‌دات هونهر به‌ گشتی بخاته به‌ر باس و گه‌ت و گۆ.

هونهریش له ناو کورددا به هه‌موو لق و پۆله‌کانیه‌وه، هونهری ژێر چه‌وسانه‌وه‌یه، هونهری ژێر تووانده‌وه‌یه، هونهری ده‌رده‌داری بێ نازه، که هونهرمه‌نده‌که‌ش ده‌گرێته‌وه. هه‌ر بۆیه من له ده‌رگای باسیکی گشتی ده‌دم و پاشان له گه‌ت و گۆکاندا ده‌گه‌رێته‌وه سه‌ر هه‌ر کام له هونهرمه‌کان له وانه هونهری شانۆ.

مه‌به‌ست له ریکخراوه‌ی هونهری جیهیه؟

مه‌به‌ست له ریکخراوی هونهری کام ریکخراوه؟ ریکخراوی هونهری-پیشه‌یی (بۆ وینه هونهری شانۆ و پیشه‌یی شانۆگه‌ری)، ریکخراوی سفی(که داکۆکی له مافی سفیکی تایبه‌ت ده‌کا)، ریکخراوی ته‌خه‌سوسی(پسپۆر له بواریکی تایبه‌ت بۆ وینه شانۆپیداگۆگی)، و بیان ریکخراوی سرف هونهری(بۆ وینه هونهری کاریکاتۆر)؟

له پال ئه‌م پرسیارانه‌دا گه‌لێک پرسیاوی دی دینه گۆرێ، له وانه چۆنیه‌تی پێوه‌ندی هونهر و هونهرمه‌ند(ناماتۆر/پروڤیسیۆنال)، هونهر و کۆمه‌ل(بۆ وینه چۆنیه‌تی پێوه‌ندی هونهری نه‌قاشی و هونهری شانۆ له گه‌ل کۆمه‌ل و کۆمه‌لگا دوو جنسی جیاوازن، یه‌که‌مه‌یان ته‌نیا ده‌توانێ بینه‌ری تابلۆکان بێ، دووه‌مه‌یان ده‌توانێ به‌شدار له پرۆسه‌ی کاره هونهریه‌که بێ، هونهری یه‌که‌م بێ بینه‌ر ده‌توانێ به‌ر هه‌م بێ، هونهری دووه‌م بێ حزووری بینه‌ر بوونی ته‌نیا له سه‌ر کاغه‌ز هه‌یه یان به شێوه‌ی فیلم که ئه‌وه‌ش نابێته ئه‌و هونهری شانۆیه‌ی که ناسراوه)، هونهرمه‌ند و کۆمه‌ل(پێوه‌ندی هونهرمه‌ند و کۆمه‌ل ته‌واو له یه‌ک جیاوازن، له نێوان ئاکتۆری سینهما و هه‌ک هونهرمه‌ند و خه‌لکدا ده‌زگا و ده‌زگاگه‌لێک هه‌ن، به‌لام ئاکتۆری شانۆ هاونه‌ف‌س ده‌بێ له گه‌ل بینه‌ردا، ئه‌م دوو پێوه‌ندییه‌ دوو چه‌شنه پێوه‌ندی هونهرمه‌ند له گه‌ل کۆمه‌لگا نیشان ده‌دن)، هونهر و ریکخراوه، هونهرمه‌ند و ریکخراوه، هونهر و بازار و هونهرمه‌ند و پیشه! هه‌ر کام له‌م به‌شانه جیگای گه‌ت و گۆی تایبه‌ت هه‌لده‌گرێ و ده‌بێ و هه‌ک بابته‌ی سه‌ر به‌خۆ باس بکرێ. ئایا ئه‌و ریکخراوانه که ئیمه به ناوی هونهر و زانست سازیان ده‌که‌یه‌ن به تایبه‌ت له ئه‌روپا، به پنی و لاه‌مانه‌وه‌ی ئه‌و پرسیارانه‌ی سه‌روه دروست کراون؟ یان به پنی و یه‌ستی هه‌مه‌جۆری سیاسی و حزبی و ناوچه‌گه‌ری و شتی تر.

ئه‌مه‌رو له ناو کورددا ناوگه‌لی هه‌مه‌ر هه‌نگ بۆ ریکخراوه هونهریه‌کان به‌کار ده‌هێننه‌رین و هه‌ک ئاکادیمی هونهر، ئه‌نستیتۆی هونهر و... کۆمه‌له‌ی هونهر و... یه‌که‌تی هونهر.... و ده‌یان ناوی دی که له سه‌ر گروپه هونهریه‌کان دانه‌ندهرین. چه‌نده ئه‌و ناوانه له گه‌ل چالاکی ئه‌م ریکخراوانه، ریکه! چه‌نده ئه‌م ناو و ناوه‌ندانه له گه‌ل هاوتاکاتیان له جیهاندا و له گه‌ل بابته‌ی هونهری و زانستی هونهری یه‌ک ده‌گرنه‌وه، مه‌یدانیکی به‌ر فراوانه بۆ لیکۆلینه‌وه.

له و لاتانی ئه‌روپا ئیمه و هه‌ک کورد مه‌قه‌ریکمان داناوه و ناومان ناوه ئاکادیمی یان ئه‌نستیتۆ! (ئه‌له‌به‌ت ئه‌م بۆچوونه‌ی من هه‌موو ئه‌و شوینه کوردیانه ناگرێته‌وه.) ئیمه ده‌بێ به جیدی خۆمان له‌م نۆر مه‌ وه‌واکه‌وتووانه له ئه‌روپا و له کوردستان دور خه‌ینه‌وه و هه‌ک چۆن هیدی هیدی له سیاسه‌تدا به‌ره‌و زانستی سیاسی و دیپلۆماسی ده‌چین، له کاری هونهری و ریکخراوی هونهریشدا به‌ره‌و نۆرم و زانست و ته‌کنیکی "مه‌نجه‌یری هونهری" و ریکخراوه‌یی بچین.

هه‌لسۆراندن و به‌ر یه‌ه‌ر دنی کۆمه‌له‌یه‌کی هونهری-کۆمه‌لایه‌تی- فه‌ر هه‌نگی، ئه‌ویش له ئه‌روپا به هه‌ر که‌سێک ناگرێ و لێزانی ده‌وێ، لێزانی که کار و پیشه‌و شوغلی ئه‌وه بێ. لیکه‌ریدانی هونهر و تجاره‌ت و ئابوری، پنیستی به‌ر نامه و ستراتیژی و پسپۆری و شاره‌زایی هه‌یه. ده‌بێ که‌سی شاره‌زا پنی هه‌لسته‌ی نه‌ که‌سانیک که ته‌نانه‌ت زمانی ئه‌و و لاتنه‌ی که تێدا ده‌ژین نازانن و هه‌ک به‌ر پرسی مه‌قه‌ریکی حزبی به شێوه‌ی کوردستان له ئه‌روپا هه‌لس و که‌وت ده‌که‌ن. ئیمه له‌م بوارددا به گشتی هه‌ژارین و له‌م ریکایه‌وه له ئه‌روپا هه‌ژارانه ده‌جۆلینه‌وه. [له به‌شی گه‌ت و گۆدا هه‌گه‌ر بینه‌ پنی ئه‌و

نمونانه باس دهکهم که نیشانه‌ی ساکاربوونی بیروفکری ئیمه‌یه له بواری ریکخراو دروست کردندا به تایبعت ریکخراوی هونری.]

هونەر

هونەر له ناو کورددا نیشانه‌ی له گه‌ل بیت پینداویستی هونرمه‌نده‌که خویبته‌ی بو گه‌یشتن به مه‌به‌ستگه‌لی جوار اجور، هر وه‌ها هونەر پینداویستی‌کی حزبه‌ی بو مه‌به‌ست گه‌لی حزبی. ئیمه‌ جگه‌ له هونری ته‌ون. واته فرش و مافوره و به‌ر مچنین که هم له بازاره‌کانی خومان بره‌وی همیه و هم له بازاره‌کانی جیهانی، خاوه‌نی هونری‌کی تر نین که پینداویستی بازار و مشتری به‌جی بښی. هوی ته‌وی که بو هونەر پینداویستی تاکه‌ کسی هونرمه‌ند و حزبه، ده‌گه‌ر ته‌وه بو کومه‌لگای پر له گری و گولی کورد هر له بنه‌ماله‌وه هه‌تا بالاترین دام و ده‌زگاکانی ناو کوردستان. هونەر له ناو کورددا به شپوه‌یه‌کی ناگایانه پینداویستی‌یه‌کی روژانه وک نان و ئاو و چایی نییه! هونەر و هونرمه‌ند به سهدان داوی دیار و نادیاره‌وه به‌ستراونه‌ته‌وه به ته‌و کومه‌لگایه‌وه، که رهنه‌گدانه‌وه‌مه‌کی له هونرمه‌شه‌دا به‌ر چاوه. ناوهروک و فورم و شپوه و سه‌بک و ته‌کنیک له به‌ر هم‌مه‌کانی هونرمه‌شه‌دا گری‌دراوی تاکه‌ کس کومه‌لگا و ده‌زگاکانی حزبی و حکومتی و ئایینی و فره‌هنگی کوردی و ناکوردی به و له نازادی و ئانالیزی میژوویی و کومه‌لایه‌تی و فره‌هنگیه‌وه سرچاوه ناگری! ده‌سته‌لایه‌تی داسه‌پاوه‌چ کوردی و چ بیگانه‌ی دیاری ده‌کات تو بو لای کام ناوهروک بچی و کام شپوه و سه‌بک و سیاق به‌کار به‌ینی. هونرمه‌کانی کورد شیع‌رگوتنی لیده‌رچی، ریچکه‌ی هونری، سه‌بکی هونری، که پیناسه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌ک بیت به ناوی کورد، ده‌رناخن.

که واته ئیمه‌ باسی هونری‌ک ده‌کمین که هیشتا پیناسه‌ی ته‌واومان بو‌ی نییه، جگه‌ له هونری هه‌لپه‌رک‌ئ و هونری فرش و به‌شیک له هونری موسیقا و گورانی.

ریکخراوی هونری

هه‌گه‌ر باسی هونەر و ریکخراوی هونرمه‌یش بکه‌مین ته‌وه ده‌بیته‌ ریکخراوی ته‌و هونەر و هونرمه‌نده‌یه‌ی که باسمان کرد، واته ریکخراوی هونری ته‌و تاکه‌ که‌سانه‌ یان حزب و ده‌سته و گروپ و ده‌زگایانه. ته‌مر و له کوردستانیش ئیمه‌ خاوه‌نی ریکخراوی‌کی هونری نین که به‌ پتی ئیستانداردی ناسراو و باوه‌ر پیکراوی جیهانی و نورمه‌کانی ساز کرابی.

هونەر و ئابوری

هونەر و بازار یان هونەر و ئیقتیساده له ناو ئیمه‌دا له لایه‌که‌وه دیارده‌یه‌که نه‌ناسراو و له لایه‌کی تره‌وه دیارده‌یه‌که که رزیندراوه، ته‌ویش به‌ ده‌ستی ته‌و که‌سانه‌ی که خویان به هونرمه‌ند ده‌زانن. له ته‌و ئیمه‌دا هونەر یان وک کالا نابیندري و یان بی نرخ ده‌کری. ته‌نانه‌ت ناتوانین ناوی کالای لی بښین. هونەر له ناو ئیمه‌دا نه‌ ته‌نیا بایخی مادی نییه‌ به‌لکه‌و بایخی مادی هونەر دزیو و دوور له نه‌خلاق نیشاندهدری، ته‌و ده‌سته‌واژانه‌ی که هونرمه‌ندان به تایبعت گورانی بیژان به‌کاری ده‌هین بو کاره‌که‌یان له واته" هونەر بو خزمه‌تی گه‌ل، هونەر بو خزمه‌تی حزب، هونەر بو خزمه‌تی نیشتمان" نیشانه‌یه‌کی به‌ر چاوه بو بی بایخ کردنی بایخی مادی هونەر. له‌م ناوه‌شه‌دا ته‌نیا دوو ده‌سته سوودی مادی له کاری هونری نابن، یه‌که‌م هونرمه‌نده‌که خوی و دووه‌م خه‌لک، لایه‌نی سه‌هه‌م واته حزب و ده‌زگاکانیان به تایبعت له ئوروا به ملیون سوودی مادی له‌و به‌ر هه‌مانه‌ و ده‌گرن، که به‌ر هه‌می رهنجی که‌سانی تره‌. تا ته‌و کاته‌ی هونەر له ناو کورد و کومه‌لگاکه‌یدا بایخی مادی په‌یدا نه‌کات، واته نرخی هونەر له نرخی بیواز و ته‌ماته‌و سیوزه‌مینی زورتر و به‌رتر نه‌بی. هونەر و هونرمه‌ند به‌ ته‌په‌سه‌ری ده‌میننه‌وه.

هونەر و ریکخراوه له ئوروا

ته‌و کس و ده‌زگایانه که به‌ ناوی هونرمه‌ند و ده‌زگای هونری له ئوروا هه‌ن، خه‌لکی هه‌مان کوردستانن و له ناو هه‌مان کومه‌لگاوه هاتوون و مخابن هر وک کوردستانیش لیره‌ دریزه‌ به‌ کاره‌کانیان ده‌دن. به‌ر هه‌می 50 سال کاری ریکخراوی و 25 سال کاری هونری کورده‌کان له ئوروا، ته‌نیا له زوربوونی خه‌لکه‌که و زوربوونی به‌ر هه‌می هونری له چه‌شنی به‌ر هه‌می ناوخو و زوربوونی ریکخراوی رهنگا و رهنه‌گدا، خوی نیشان ده‌دا. ریکخراو سازکردن و تیکدان و سازکردن، یروسه و میژووی ریکخراوه‌کانی کوردی ئورویا به ریکخراوه‌ی هونرمه‌یشه‌وه. هونرمه‌ندی نیشته‌جی له ئوروا بی سباته‌ له کاری هونرمه‌یدا، دورکه‌وته‌وه له هونەر، نزیک بوونه‌وه و دورکه‌وته‌وه، بازه‌نی کاری هونری هونرمه‌ندی تاراوگه‌یه، که زورجار به‌ بیزاربوون له هونەر و کاری هونری کوتایی پیندیت. هه‌مووی ته‌وانه‌ش پیوه‌ندی به‌ باری ژبانی تاکه‌ کس و باری سیاسی کوردستان و ئیمه‌کانی کورد و ده‌زگاکانی له ده‌ره‌وه‌ی و لات هه‌یه! ته‌مر و له ئوروا له پال ریکخراوی بچوکی هونری بی ده‌رماندا، ریکخراو و ده‌زگای گه‌وره هه‌یه که به ملیون پاره‌ی تیدا هه‌لده‌سورئ و به‌ر هه‌می، هونری، روه‌انه‌ی بازاری (کوردستان و هه‌ندهران) ده‌کات! به تایبعت له بواری گورانی دا. ته‌لپه‌ت ته‌م بازاره‌ش بازاریکی سالم و نازاد نییه و به‌ پتی ته‌هرومی حزبی کارده‌کات.

